

Yrityksiin kohdistuvan ja niitä hyödyntävän rikollisuuden tilannekuva

Syksy 2008

Syksyn 2008 tilannekuvan keskeisimmät havainnot	2
1 Johdatus tilannekuvaan	2
1 Johdatus tilannekuvaan	3
1.1 Mitä tilannekuvalla tarkoitetaan.....	3
1.2 Tilannekuvatyön toteuttaminen ja menetelmät	3
2 Henkilöturvallisuutta vaarantava rikollisuus	4
2.1 Henkilöturvallisuutta vaarantavan rikollisuuden muodot	4
2.2 Toimenpiteet henkilöturvallisuuden kehittämiseksi	6
3 Toimitila- ja materiaaliturvallisuutta vaarantava rikollisuus	7
3.1 Toimitila- ja materiaaliturvallisuutta vaarantavan rikollisuuden muodot.....	7
3.2 Toimenpiteet toimitila- ja materiaaliturvallisuuden lisäämiseksi	10
4 Tietoturvallisuutta vaarantava rikollisuus.....	11
4.1 Tietoturvallisuutta vaarantavan rikollisuuden muodot	11
4.2 Toimenpiteet tietoturvallisuuden kehittämiseksi	13
5 Tuotantoa ja toimintaa vaarantava rikollisuus	15
5.1 Tuotantoon ja toimintaan kohdistuvan rikollisuuden muodot	15
5.1.1 Logistiikkatoimintoihin kohdistuva rikollisuus	15
5.1.2 Yrityksiin kohdistuva petosrikollisuus.....	16
5.1.3 Talousrikollisuus	17
5.1.4 Pimeä työvoima.....	19
5.1.5 Vahingollinen häirintä ja ääriliikkeiden rikollisuus.....	20
5.1.6 Terroriteot	20
5.2 Yritystoiminnan ja -rakenteiden hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa	21
5.3 Toimenpiteet tuotantoa ja toimintaa vaarantavan rikollisuuden ehkäisemiseksi ja torjumiseksi	23
6 Lähdetahot ja lähteet	25
Tilannekuvatyöhön osallistuneet yhteisöt ja niiden tuottamat lähteet	25
Muut lähteet	25
Liitetilastoja	26

Keskusrikospoliisi

rikostietopalvelu

22.10.2008

Arkistoviite KRP/RTP 5876/213/08

Syksyn 2008 tilannekuvan keskeisimmät havainnot

Euroopan unionin yhteisen poliisiviraston Europolin järjestäytyneen rikollisuuden uhka-arvion OCTA 2008:n mukaan tärkeimmät EU-alueella vaikuttavat rikollismuodostelmat toimivat laillisen liike-elämän monialakonsernien tapaan. Myös Suomessa vaikuttava ammattimainen ja järjestäytyneet rikollisuus suuntautuu entistä enemmän taloudelliseen rikollisuuteen, mikä vahvistaa rikollisten merkitystä laillisessa taloudessa.

Tietoturvallisuuden haasteet kasvavat ja moninaistuvat, sillä tieto voidaan muuttaa helposti rahaksi. Uusia tiedonkaappausmenetelmiä esiintyy myös kohdistetuissa hyökkäyksissä, joissa haetaan tietyn organisaation hallussa olevaa tiettyä tietoa. **Tietoturvallisuusriskit ja -tilanne tulisi tuntea yrityksissä nykyistä paremmin.** Maksukorttirikollisuus on monimuotoista, erittäin tuottoisaa ja yleensä rajat ylittävää rikollisuutta, joka lisääntynee lähitulevaisuudessa tuntuvasti. **Sähköisten kassajärjestelmien korttitietojen suojaamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Haavoittuvimpien maksuteknologioiden käytöstä tulee luopua mahdollisimman nopeasti. Maksukorttirikollisuuden torjumiseksi tarvitaan jatkuvaa päivittäistä yhteistyötä finanssialan, kaupan ja viranomaisten kesken.**

Viimeaikaiset laajaa huomiota herättäneet rikostapaukset ovat selkeästi osoittaneet, että Suomessakin ammattimaiset rikoksenteelijät käyttävät hyväkseen turvallisuussektorin toimintoja. **Turvallisuusalan palveluja ostaessaan yritysten tulisi varmistua siitä, että kyseisiin tehtäviin tarvittavat valtuudet ja viranomaisluvut ovat palveluntarjoajalla ja työn suorittajilla voimassa. Yhteistyötä turvallisuusalan yritysten ja eri viranomaisten kesken on syytä tiivistää ja kehittää eteenpäin.** Viranomaisten ja turvallisuusalan yritysten yhteistyön tulee tukea erityisesti henkilöstön rekrytointiprosesseja, henkilöstön koulutusta ja sisäistä valvontaa järjestäytyneeseen rikollisuuteen kytkeytyvien henkilöiden turvallisuusalan töihin rekrytoitumisen ehkäisemiseksi.

- Yritysten rikosturvallisuus 2008 -selvityksen mukaan *viidennes* vastanneista 1286 yrityksestä arvioi henkilöstöön kohdistuvien *turvallisuusriskien* lisääntyneen viimeisen kolmen vuoden aikana.
- Selvitykseen vastanneista yrityksistä viidennes (21 %) ilmoitti työntekijöihin kohdistuneesta *uhkailusta*; avainhenkilöihin kohdistunut uhkailu on lisääntynyt edellisestä mittauskerrasta (2005) suurissa yrityksissä 13 prosentista 24 prosenttiin.
- Selvitykseen vastanneista yrityksistä 15 prosentissa ja yli viisi henkilöä työllistävästä 18 prosentissa työntekijä oli *syyllystynyt* rikokseen tai väärinkäyttöön omaa yritystä kohtaan.
- Poliisin tietoon tulleet liiketiloihin kohdistuneet *murtovarkaudet* ja niiden yritykset ovat vähentyneet vuosituhaten vaihteen noin 10 000:sta vuoden 2007 noin 4 200:aan.
- Poliisille ilmoitettujen liikekeskuksiin kohdistuneiden *vahingontekojen* lukumäärä on laskenut selvästi: vuosituhaten alun noin 4 000 tapauksesta selvästi alle 2 000:n vuosina 2006 ja 2007.
- Myymälöihin kohdistuneiden *varkaus- ja näpistysrikosten ja niiden yritysten* osuus kaikista poliisin tietoon tulleista varkausrikoksista ja niiden yrityksistä on noussut tasaisesti 1990-luvun lopun noin 20 prosentista vuosien 2006–2007 noin 30 prosenttiin. Kaikkien varkausrikosten kokonaismäärä on kuitenkin laskenut noin 180 000:sta noin 145 000:een.
- Myymälöihin kohdistuneiden poliisin tietoon tulleiden *varkausrikosten ja niiden yritysten* määrä on kohonnut alle 40 000:sta noin 45 000:een vuonna 2007.

1 Johdatus tilannekuvaan

1.1 Mitä tilannekuvalla tarkoitetaan

Yrityksiin kohdistuvan ja niitä hyödyntävän rikollisuuden tilannekuvan kokoamisesta on sovittu elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteisessä strategiassa yrityksiin kohdistuvien rikosten ja väärinkäytösten torjumiseksi (2006). Tilannekuvaan on koottu mahdollisimman kattavaa ja luotettavaa tietoa yrityksiin kohdistuvien ja niitä hyödyntävien rikosten määrästä ja muodoista ja rikollisuuskehityksen suunnasta. Tilannekuvan tarkoituksena on koota ja esittää saatavilla olevia tietoja rikollisuustilanteesta ja siihen sisältyvistä lähitulevaisuuden uhkista sekä analysoida näitä tietoja niin, että rikostorjunnan toiminnalliset prioriteetit ja lisätoimenpiteiden tarpeet voidaan tunnistaa. Tavoitteena on myös hahmottaa eri rikollisuuden lajien esiintymistä yrityksissä, rikosten torjumiseksi toteutettuja toimia sekä rikoksista ja niiden ehkäisemisestä aiheutuvia kustannuksia.

Tilannekuvan sisältö ja siihen liittyvät tiedontarpeet ja tavoitteet riippuvat tilannekuvatyön perustana olevista strategisista valinnoista. Kun strategisena tavoitteena on haitalliseksi katsotun kehityksen estäminen ennalta, tilannekuvan tavoitteena on tunnistaa vielä uhkan asteella olevia ilmiöitä ja niiden ominaisuuksia ja toteutumista helpottavia haavoittuvuuksia sekä arvioida riskejä. Jo toteutuneisiin ongelmiin puuttuminen taas edellyttää ongelmien laajuuden ja kustannusten arvioimista ja ongelmien analysoimista oikeiden toimenpiteiden löytämiseksi.

1.2 Tilannekuvatyön toteuttaminen ja menetelmät

Tilannekuvatyön kokoamisesta on vastannut keskusrikospoliisi. Aineiston tuottamiseen ja sisällön muokkaamiseen tilannekuvatyöryhmässä ovat osallistuneet Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Finanssialan Keskusliitto, Finnsecurity ry, Keskuskauppakamari, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry, Suomen Kaupan Liitto, Suomen Yrittäjät ja Suomen Vartioliikkeitten Liitto ry, AKAVA ry, Rahoitustarkastus sekä keskusrikospoliisin eri yksiköiden lisäksi suojelupoliisi, sisäasiainministeriön pelastusosasto, Helsingin kihlakunnan poliisilaitos, Tullihallitus ja Viranomaisyhteistyön kehittämisprojekti Virke. Yhteistyöverkostoa täydennetään tarvittaessa.

Tilannekuvan aineisto on koottu tilannekuvatyöryhmässä edustettuina olevilta osapuolilta.¹ Aineisto analysoitiin laadullisia, aineistolähtöisiä menetelmiä käyttäen.²

Yritysten näkökulmasta viranomaisilta saatava tieto rikollisuusuhkista on tärkeää; Yritysten rikosturvallisuus 2008 -selvityksen mukaan reilu kolmannes vastanneista 1286 suomalaisesta yrityksestä katsoi tarvitsevänsä viranomaisilta tietoa rikoksista ja rikosilmiöistä. Vain noin viidennes yrityksistä ilmoitti saaneensa tällaista tietoa. Erityisesti pienet yritykset jäivät ilman tarvitsemaansa tietoa.³

Tilannekuvatyön lähitulevaisuuden keskeisimpiin tehtäviin kuuluu tiedonhankinnan ja sitä tukevan yhteistyöverkoston kehittäminen sovittuja linjauksia paremmin palvelevaksi. Tätä varten voi olla suotavaa toteuttaa alakohtaisia ja erityiskysymyksiä koskevia tilanne- tai uhka-arvioita, kattavampia uhritutkimuksia sekä muita selvityksiä.

---

¹ Raportissa esitetyt alakohtaiset tiedot perustuvat osapuolten toimittamaan aineistoon, eikä tällaisiin tietoihin ole erikseen viitattu. Tutkimuksista tai selvityksistä peräisin olevan tiedon lähteistä on tarkempaa tietoa tekstissä tai alaviitteissä.

² Toteutuksessa sovellettiin muun muassa Europolin Organised Crime Threat Assessment -työtä varten kehitettyjä ke-ruupohjia rikollisen toiminnan ominaisuuksien ja vaarallisuuden arvioimiseksi.

³ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

2 Henkilöturvallisuutta vaarantava rikollisuus

Asiakkaisiin, henkilökuntaan, avainhenkilöihin ja yhteistyökumppaneihin kohdistuvat rikokset sekä työntekijöiden ja yhteistyökumppanien aiheuttamat rikosuhat

2.1 Henkilöturvallisuutta vaarantavan rikollisuuden muodot

Henkilöstöä on yrityksissä tarpeen suojata rikoriskejä vastaan; toisaalta henkilöstöön kuuluva voi myös olla osallisena yritykseen kohdistuvassa väärinkäytöksessä tai rikoksessa. Vuonna 2008 tehdyn selvityksen mukaan viidennes suomalaisista yrityksistä arvioi henkilöstöön *kohdistuvien* turvallisuusriskien lisääntyneen viimeisen kolmen vuoden aikana.⁴

Vaikka yritysten työntekijöihin kohdistuva väkivalta on Suomessa verraten harvinaista, väkivallalla *uhkailua* esiintyy. Selvitykseen vastanneista 1286 yrityksestä viidennes (21 %) ilmoitti työntekijöihin kohdistuneesta uhkailusta. Vuodesta 2005 uhkailu oli lievästi vähentynyt (yli viisi henkilöä työllistävät yritykset: 29 % v. 2005 → 23 % v. 2008). Eniten uhkailua koetaan aloilla, joihin liittyy asiakaspalvelua. Työntekijöiden uhkaaminen väkivallalla kohdistui useimmiten palvelualan yrityksiin, joista joka neljäs ilmoitti, että työntekijää oli uhkailtu kolmen viimeisen vuoden aikana. Uhkatilanteet liittyvät usein päihtyneiden tai huumausaineita käyttävien asiakkaiden tai muiden henkilöiden kohtaamiseen palvelutilanteissa.⁵

Myös yritysten avainhenkilöt joutuvat ajoittain uhkailun kohteeksi; selvitykseen vastanneista kahdeksan prosenttia kertoi, että yrityksen avainhenkilöjä tai heidän läheisiään oli uhattu viimeisen kolmen vuoden aikana. Avainhenkilöihin kohdistunut uhkailu on lisääntynyt edellisestä mittauskerasta vuonna 2005 suurissa yrityksissä 13 prosentista 24 prosenttiin. Yrityksen avainhenkilöön kohdistuva rikos, onnettomuus tai rikosepäily vaikeuttaa yrityksen toimintaa ja voi vaikuttaa kielteisesti yrityksen maineeseen, minkä vuoksi avainhenkilöihin kohdistuvat riskit on syytä ottaa yritysten toiminnassa huomioon.⁶

Työntekijät voivat myös *syllistyä* rikoksiin työnantajaansa tai tämän asiakkaita kohtaan. Selvitykseen vastanneista yrityksistä 15 prosentissa ja yli viisi henkilöä työllistävistä yrityksistä 18 prosentissa työntekijä oli syllistynyt rikokseen tai väärinkäytökseen omaa yritystä kohtaan. Tilanne on selvästi parantunut vuodesta 2005 (yli viisi henkilöä työllistävät yritykset: 27 % v. 2005 → 18 % v. 2008). Työntekijän tekemät rikokset yleistyvät yrityksen koon kasvaessa; työntekijän tekemiä rikoksia ja väärinkäytöksiä oli ollut noin joka toisessa suuressa (yli 250 henkilöä) yrityksessä. Työntekijän tekemiä rikoksia ja väärinkäytöksiä oli keskimääräistä enemmän rakennusosalalla ja kaupassa. Asiakkaisiin työntekijöiden tekemät rikokset kohdistuvat verraten harvoin.⁷

⁴ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari; Yritysten rikosturvallisuus 2005: Riskit ja niiden hallinta. 2005. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

⁵ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

⁶ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

⁷ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

Kansainvälisten havaintojen mukaan henkilöstön tekemät tai henkilöstön myötävaikutuksella toteutetut rikokset ovat kuitenkin useilla aloilla yleistyneet. Yritysten palvelukseen on myös hakeuduttu rikollisessa tarkoituksessa, ja henkilökuntaa on kiristetty tai painostettu osallistumaan rikolliseen toimintaan. Yksi henkilökunnan rikollisuuden kehittyvä muoto on laajamittainen asiakastietojen tai asiakkaiden henkilö- tai pankkitilitietojen tai maksukortteja koskevien tietojen anastaminen, jossa järjestäytyneet rikollisryhmät ovat usein osallisina. Erityisesti tietojärjestelmien ja maksuliikenteen parissa työskentelevien henkilöiden on todettu olevan riskialttiissa asemassa.

Yritysten yhteistyökumppaneihin kohdistuu monenlaisia riskejä. Esimerkiksi pääurakoitsijan kannalta toimintojen ulkoistamiseen ja alihankintaan liittyviä todennäköisiä riskejä ovat mm. osaamisen siirtyminen pois yrityksestä, tiedon siirtyminen kilpailijoille esimerkiksi tietomurtojen ja yritys-vakoilun kautta sekä se, että ulkoisen toimijan osaamaton toiminta voi haitata liiketoimintaa ja aiheuttaa turvallisuuden pettämisen. Epäluotettavan yhteistyökumppanin kanssa toimiva yritys voi joutua erilaisten luotto-, tilaus- ja osamaksupetosten uhriksi tai erilaisten velallisen rikosten uhriksi.

Henkilöstön ja myös yhteistyökumppanien tekemien rikosten ehkäisemisessä *taustojen tarkistaminen* rekrytointitilanteissa on tärkeää. Tätä vaikeuttaa tietyillä aloilla vallitseva pula ammattitaitoisesta työvoimasta: osaavista työntekijöistä joudutaan entistä useammin kilpailemaan esimerkiksi kuljetusalalla, eikä henkilöiden taustoja voida tai haluta tarkistaa. Kuitenkin merkittävä osa esimerkiksi lastien anastuksista on logistiikkaturvallisuuden asiantuntijoiden arvion mukaan toteutettu sisäpiiritietoon tukeutuen. Logistiseen ketjuun, esimerkiksi huolintaliikkeiden palvelukseen, on hankkiutunut töihin rikollisia tai rikollisten lähipiiriin kuuluvia henkilöitä, joiden hankkimaa tietoa käytetään hyväksi paitsi kuljetusyrityksiin myös niiden asiakasyrityksiin kohdistuvissa rikoksissa.

Viimeaikaiset laajaa huomiota herättäneet rikostapaukset ovat selkeästi osoittaneet, että Suomessakin ammattimaiset rikoksenteelijät käyttävät hyväkseen turvallisuussektorin toimintoja. Turvallisuusalan palveluja ostaessaan yritysten tulisi varmistua siitä, että kyseisiin tehtäviin tarvittavat valtuudet ja viranomaisluvut ovat palveluntarjoajalla ja työn suorittajilla voimassa. Yhteistyötä turvallisuusalan yritysten ja eri viranomaisten kesken on syytä tiivistää ja kehittää eteenpäin. Viranomaisen ja turvallisuusalan yritysten yhteistyön tulee tukea erityisesti henkilöstön rekrytointiprosesseja, henkilöstön koulutusta ja sisäistä valvontaa järjestäytyneeseen rikollisuuteen kytkeytyvien henkilöiden turvallisuusalan töihin rekrytoitumisen ehkäisemiseksi.

Yritysten rikosturvallisuus 2008 -selvitykseen vastanneista 1286 yrityksestä vain noin kolmanneksessa selvitetään palkattavan henkilön taustoja. Avainhenkilöiden taustoja selvitetään vain vähän useammin kuin muiden työntekijöiden, vaikka avainhenkilöiden luotettavuus on heille usein myönnettävien laajojen käyttö- ja kulkuoikeuksien vuoksi olennaista. Yhteistyökumppanien taustat selvitetään rekrytoitavia useammin; selvitykseen vastanneista yrityksistä puolet ilmoitti tarkastavansa yhteistyökumppaninsa luotettavuuden. Alihankkijoiden taustat selvitetään vieläkin useammin, yli puolessa vastanneista yrityksistä.⁸

Erityisenä riskiryhmänä pidetään poislähteviä työntekijöitä, mikä liittyy erityisesti tiedon pysymiseen yrityksen omaisuutena. Salassapitosopimukset ovatkin yrityksissä laajalti käytössä, isoissa yrityksiä pieniä yleisemmin.⁹

Toimintayksiköiden ja -organisaatioiden suuri koko, sesonkityövoiman käyttö ja henkilöstön runsas vaihtuvuus asettavat haasteita yrityksen turvallisuuden ylläpidolle, kun henkilökohtainen vuorovai-

---

⁸ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

⁹ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

kutus ja siihen liittyvät kontrollin mahdollisuudet vähenevät. Rikollisuutta ja rikostorjuntaa koskevassa kriminologisessa tutkimuksessa on eri yhteyksissä selvitetty sosiaalisen kontrollin merkitystä ja sen tarjoamia mahdollisuuksia rikosten torjunnassa.¹⁰

Henkilökunnalle voivat aiheuttaa väkivallan uhkaa myös *väkivaltaiset omaisuusrikokset*, kuten arvokuljetusten ryöstöt. Muualla Euroopassa, esimerkiksi Ruotsissa, pankkeihin ja arvokuljetuksiin kohdistuneet erityisen väkivaltaiset rikokset ovat huomattavasti yleistyneet viime vuosina. Räjähdeiden ja konetuliaseiden käyttö näitä rikoksia tehtäessä on erittäin yleistä, mutta henkilövahingot ovat pysyneet toistaiseksi vähäisinä. Väkivallan riskiä voi lisätä kuljetuksen arvo ja se, kuinka vahvasti kuljetusta suojataan.

Etenkin suurimittaisten rikosten valmistelussa ja toteuttamisessa *hyödynnetään* usein *yritystoimintaa sekä sen laillisia rakenteita ja henkilöstöä*. Suunnitelmallisesti toimivat järjestäytyneet rikollisryhmät käyttävät henkilöturvallisuuden puutteita monin eri tavoin hyväkseen toiminnassaan. Henkilöturvallisuuden puutteiden kautta rikollisuus voi myös päästä tunkeutumaan syvälle yritystoiminnan rakenteisiin.¹¹

2.2 Toimenpiteet henkilöturvallisuuden kehittämiseksi

Väkivaltaan ja uhkailuihin varaudutaan yrityksissä yleensä ennen kaikkea *teknisin keinoin*. Erityisesti avainhenkilöihin kohdistuviin riskeihin voidaan vaikuttaa myös muun muassa varamiesjärjestelmällä, joka on käytössä yleensä etenkin suurimmissa yrityksissä. Myös henkilötietojen suojaukseen kiinnitetään suuremmissa yrityksissä enemmän huomiota kuin pienissä yrityksissä.¹²

Henkilöihin kohdistuvien uhkailu- ja väkivaltatilanteiden käsittely työntekijöitä perehdytettäessä ja/tai muutoin koulustilaisuuksissa on tärkeä keino yrityksen henkilöturvallisuuden kehittämisessä. Vaikka uhkailutilanteet ovat asiakaspalvelutehtävissä yleisimpiä, vain noin joka toisessa Yritysten rikosturvallisuus 2008 -selvitykseen vastanneista kaupan ja palvelualan yrityksistä tarjottiin työntekijöille turvallisuuteen liittyvää tietoa perehdyttämisen yhteydessä. Kaikista vastanneista 1286 yrityksestä selvästi alle puolet (40 %) ilmoitti antaneensa työntekijöilleen *turvallisuuskoulutusta*. Yleisintä tämä oli teollisuudessa ja rakennusalailla.¹³

Myös suojamekanismeista *tiedottaminen* sekä uhkailutapauksien läpikäyminen työpaikoilla toimivat ennalta estävästi. Henkilöstölle on syytä tiedottaa myös siitä, että järjestäytynyt rikollisuus pyrkii toiminnassaan eri tavoin hyödyntämään laillista liiketoimintaa. Henkilöturvallisuuden toimintamallien kehittämistä ja omaksumista tulisi tukea ohjeistuksella ja koulutuksella kaikissa henkilöstöryhmissä.

Turvallisuusselvitykset ja muut *taustaselvitykset* ovat tärkeä henkilöturvallisuuden toteuttamisväline. Rekrytoitavien henkilöiden taustaa voi selvittää esimerkiksi ottamalla yhteyttä hakijan mainitsemiin suosittelijoihin sekä mahdollisuuksien mukaan tarkistamalla esim. luottotiedot silloin, kun se

¹⁰ Tutkimustradition kansainvälisesti tunnetuimpiin teoreetikoihin kuuluu David Garland, ks. esim. teoksensa *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*, University of Chicago Press 2002. Sosiaalisen kontrollin mahdollisuuksia rikosten torjunnassa on rikollisuutta koskevan tutkimuksen lisäksi pohdittu erityisesti mm. tietoturvallisuustutkimuksessa ja kaupunkitutkimuksessa.

¹¹ Järjestäytyneen rikollisuuden kyky käyttää hyväkseen laillista liiketoimintaa on tuotu esiin Europolin järjestäytyneen rikollisuuden tilanneraporteissa ja uhka-arvioissa on useina viime vuosina. Tutkimuksesta ks. esim. van de Bunt ja van der Schoot; *Prevention of Organised Crime. A situational approach*. WODC Onderzoek en beleid 215, 2003.

¹² Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppa-

kamari.
¹³ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppa-

on lainsäädännön puitteissa mahdollista. Yritysten avainhenkilöiden kohdalla voidaan tiettyjen ehtojen täytyessä käyttää myös ns. turvallisuusselvitystä, jolla tarkistetaan rekisteritietoja. Myös lainsäädännön määrätyissä tapauksissa mahdollistaman huumausainetestauksen merkitys kasvaa jatkuvasti sekä työturvallisuuden että rikostorjunnan kannalta.¹⁴ Käytännössä usein tiedustellaan myös muiden alalla toimivien kokemuksia esimerkiksi yhteistyökumppaneista ja avainhenkilöehdokkaista.

Yrityksille tärkeän tiedon suojaamisessa on huomioitava myös *salassapitosopimusten* merkitys. Erityisesti avaintehtäviä hoitavien henkilöiden kanssa kannattaa harkita vaihtolo- ja salassapitositoumuksen tekemistä.¹⁵ Salassapitoon ja muuhun tietoturvaluuteen liittyvät näkökohdat on usein syytä ottaa esille työntekijän työsuhteen päättyessä esim. lähtöhaastattelussa.

Sekä ulkopuolisten että oman henkilöstön tekemien rikosten torjunnassa on olennaista jatkuva *seuranta* ja *valvontajärjestelmien kehittäminen*. Kookkaissa työyksiköissä, joissa liikkuu runsaasti väkeä, rikosturvallisuuden ylläpitämistä voidaan tukea yhteisten pelisääntöjen noudattamisella (esimerkiksi henkilökunta- ja vierailijakorttien esilläpito ja tuntemattomien asian kysyminen).

Myös *rekrytoinnilla ja henkilöstöpolitiikalla* laajemminkin voidaan vaikuttaa merkittävästi yritysten rikosturvallisuuteen. Onnistunut henkilöstöpolitiikka, kuten henkilöstön sitouttaminen ja liiallisen vaihtuvuuden välttäminen, luo hyvää työilmapiiriä ja vähentää halukkuutta käyttää työnantajayritystä hyväksi rikollisia tarkoituksia varten. Monissa yrityksissä myös nimenomaisesti *sitoudutaan* turvallisuuteen toiminnan lähtökohdista ja peruseriaatteista päätettäessä.

Yhteistyökumppanien luotettavuus tulisi voida varmistaa mahdollisimman kattavasti. Esimerkiksi alihankkijat ja vuokratut työntekijät toimivat usein yrityksen tiloissa ja saavat haltuunsa yritystä koskevaa luottamuksellista tietoa. Alihankinta ja työntekijöiden vuokraus ovat yhä useammin kansainvälistä toimintaa, mikä tulee ottaa huomioon yrityksiin kohdistuvan valvonnan reunaehdoista päätettäessä. Erityisesti kansainvälisissä työvoiman vuokraustilanteissa on syytä tunnistaa niihin liittyvä työperäisen hyväksikäytön, kuten kiskonnantapaisen työsyrynnän, tai jopa ihmiskaupan riski.

3 Toimitila- ja materiaaliturvallisuutta vaarantava rikollisuus

Toimipaikkoihin, työskentelyyn sekä materiaaliin kohdistuva rikollisuus

3.1 Toimitila- ja materiaaliturvallisuutta vaarantavan rikollisuuden muodot

Poliisiin tietoon tulleet liiketiloihin kohdistuneet murtovarkaudet ja niiden yritykset ovat vähentyneet vuosituhannen vaihteen noin 10 000:sta vuoden 2007 noin 4 200:aan. Sekä liike- että asunto-

¹⁴ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

¹⁵ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

murtojen lukumäärä oli pitkään laskusuunnassa, mutta vuonna 2007 niiden määrä lisääntyi kahteen edelliseen vuoteen verrattuna.

Kehityksen voidaan arvioida johtuneen ainakin osin siitä, että vankiloista oli vapautunut murtovarkauksia tekeviä tapa- ja ammattirikollisia, joista tosin useita saatiin kiinni jo vuoden 2007 aikana tehdyistä rikoksista. Myös Baltian maista ja Puolasta maahan saapuneita ammattimaisia omaisuusrikollisia saatiin kiinni epäiltyinä sarjamaisista murtovarkauksista. Vuoden 2008 tammi–syyskuun lukujen perusteella liike- ja asuntomurtojen lukumäärä näyttäisi jäävän hieman vuotta 2007 alemmalle tasolle. Myös maksetut murto- ja varkausvakuutuskorvaukset ovat vähentyneet.

Vuonna 2008 tehdyn Yritysten rikosturvallisuus 2008 -selvityksen mukaan suomalaisista yrityksistä kuudesosa (17 %) oli joutunut murron kohteeksi, suurista yrityksistä joka toinen. Verrattuna edelliseen, vuonna 2005 tehtyyn tutkimukseen murrot vähenivät verraten selvästi (yli viisi henkilöä työllistävät yritykset: 28 % v. 2005 → 19 % v. 2008). Murrot olivat yleisimpiä rakennusalalla ja harvinaisimpia palvelualalla.¹⁶

Toimi- tai tuotantotiloihin kohdistuvan *ilkivallan* kohteeksi oli vuonna 2008 tehdyn selvityksen mukaan joutunut kuudesosa yrityksistä, suurista yrityksistä lähes puolet. Ilkivaltaa kohdistui yleisimmin rakennusalan yrityksiin. Vajaassa viidenneksessä yrityksistä oli ilkivaltaa kohdistunut muuhun omaisuuteen.¹⁷

Poliisille ilmoitettujen vahingontekotapausten määrä on viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana hieman kasvanut: niiden määrä on viime vuosina ollut 50 000:n tuntumassa, vuonna 2007 kaikkiaan lähes 54 000. Tammi–syyskuussa 2008 vahingontekoja tuli poliisin tietoon edellisen vuoden vastaavaa ajanjaksoa enemmän. Liikekeskuksiin kohdistuneiden vahingontekojen lukumäärä on kuitenkin laskenut selvästi: vuosituhannen alun noin 4 000 tapauksesta selvästi alle 2 000:n vuosina 2006 ja 2007. Sen sijaan muilla yksityisillä ja yleisillä paikoilla tapahtuneiden vahingontekojen lukumäärä on ollut viime vuosina yleensä kasvussa.

Kaupan alalla *myymälävarkaudet* ovat näkyvä ongelma. Myymälöissä on tarjolla runsaasti haluttua omaisuutta, ja rikoksia estävät tai valvovat mekanismit ovat usein pienissä kaupan alan yrityksissä verraten heikkoja ja kalliiksi koettuja. Myös motivoituneita rikoksentekejiä on runsaasti.

Yritysten rikosturvallisuus 2008 -selvityksen mukaan noin joka kymmenes yritys havaitsi myymälöissä, tuotannossa, kuljetuksissa tai varastoinnissa epätavallista hävikkiä vuosina 2005–2008. Epätavallista hävikkiä havainneiden yritysten määrä on vähentynyt kolmen vuoden takaisesta tilanteesta (17 % v. 2005 → 11 % v. 2008). Hävikki on edelleen keskimääräistä suurempi ongelma keskisuurissa ja suurissa yrityksissä. Suurissa yrityksissä epätavallista hävikkiä havainneiden yritysten osuus kasvoi 26 prosentista (v. 2005) 30 prosenttiin (v. 2008). Hävikki oli selvästi suurinta rakennus- ja kaupan aloilla.¹⁸ Hävikin osuus liikevaihdosta on kaupan alalla kuitenkin laskussa, mikä on tulosta myös kaupan omista hävikin hallintatoimenpiteistä. Toisaalta poliisille ilmoitettujen näpistysten määrä on edellisen kymmenen vuoden aikana kasvanut, mikä voi osittain johtua ilmoitusaktiivisuuden lisääntymisestä.

---

¹⁶ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

¹⁷ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

¹⁸ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

Myymälöihin kohdistuneiden *varkaus- ja näpistysrikosten ja niiden yritysten* osuus kaikista poliisin tietoon tulleista varkausrikoksista ja niiden yrityksistä (törkeä varkaus, varkaus, näpistys) on tasaisesti noussut 1990-luvun lopun noin 20 prosentista vuosien 2006–2007 noin 30 prosenttiin. Samalla kaikkien näiden varkausrikosten kokonaismäärä on kuitenkin laskenut noin 180 000:sta noin 145 000:een. Poliisin tietoon tulleiden myymälöihin kohdistuneiden varkausrikosten ja niiden yritysten¹⁹ määrä on kohonnut alle 40 000:sta noin 45 000:een vuonna 2007. Vuonna 2007 poliisin tietoon tuli n. 45 000 myymälävarkaus- ja näpistysilmoitusta; kymmenen vuotta aiemmin vastaava lukumäärä oli lähes 35 000. Alhaisen ilmoitusaktiivisuuden vuoksi tämä on kuitenkin vain pieni osa myymälöihin kohdistuvista rikoksista.

Myymälävarkauksissa on kaupan tietojen mukaan tekijöitä useista eri ryhmistä. Mukana on ensikertalaisia, tilaisuuden tullen anastavia, päihde- ja muita ongelmaisia, hädänalaisia, huumeidenkäyttäjiä sekä ammattimaisesti varastavia henkilöitä ja ryhmiä. Ensikertalaisten joukossa erottuvat nuoret henkilöt, ja tilaisuuden tullen varastavat myös varakkaat. Narkomaanien, parien tai ryhmien ja ulkomaalaisten varkaudet ja murtovarkaudet liittyvät usein organisoituu rikollisuuteen, joka on rikostiedustelutietojen mukaan tyypillisesti kohdistettua, tilauksiin perustuvaa rikollisuutta. Anastettavaksi valitaan varsinkin suhteellisen kalliita, haluttuja ja pienikokoisia tuotteita, jotka on helppo myydä edelleen. Myös tuotteiden turvaton sijoittelu myymälässä lisää varkausriskiä.

Suomalaisiin tavarataloihin ja erikoismyymälöihin kohdistuu myös ammattimaista, ulkomailta johdettua *järjestäytyntä omaisuusrikollisuutta*. Poliisin tietojen mukaan tietyt Virossa ja Venäjällä vaikuttavat rikollisryhmät tekevät toimeksiantajan tilauksesta omaisuusrikoksia Suomessa. Nämä ryhmät ovat Viron keskusrikospoliisin mukaan kokeneita omaisuusrikollisuuden ammattilaisia, joiden rikolliseen toimintaan kuuluu törkeitä aseellisia ryöstöjä, murtosarjoja asuntoihin, liiketiloihin ja varastoihin sekä ajoneuvoihin kohdistuvia varkaussarjoja. Schengen-alueen laajentuminen on vahvistanut Virossa, Puolasta ja Liettuasta sekä näiden alueiden kautta myös Venäjältä saapuvien omaisuusrikollisten toimintaedellytyksiä Suomessa, ja näiltä alueilta johdetun varkaus-, murto- ja ryöstörikollisuuden voidaan arvioida vahvistuvan Suomessa entisestään.

Erityisen alttiita kansainväliselle järjestäytyneelle omaisuusrikollisuudelle ovat logistiikkatoiminnot. Alaan kohdistuvilla rikoksilla voi olla myös kansainvälisiä ulottuvuuksia, ja ne ovat usein hyvin suunniteltuja, valmisteltuja ja toteutettuja. Lisäksi kiinnijäämisriski niissä on pieni.

Muualla Euroopassa, esimerkiksi Ruotsissa, pankkeihin ja arvokuljetuksiin kohdistuneet erityisen *väkivaltaiset omaisuusrikokset* ovat huomattavasti yleistyneet viime vuosina. Ryöstöissä käytetään sotilasaseita ja räjähteitä muun muassa arvokuljetusautoja vastaan. Rikosten taustalla on järjestäytyntä ja kansainvälistä tekijäkuntaa. Myös Suomessa rikollisryhmien toiminta on vahvistunut. Arvo-omaisuuteen kohdistuneiden ryöstöjen määrä on toistaiseksi pysynyt Suomessa alhaisena. Viime vuonna myös Suomessa on tehty arvokuljetuksiin kohdistuneita ryöstöjä, ja yritysten on syytä ottaa tämä huomioon rahahuoltoaan suunnitellessaan ja henkilökuntaansa rekrytoidessaan.

Poliisin tiedossa on myös useita suomalaisia, omaisuusrikollisuutta harjoittavia ryhmiä, jotka toimivat järjestelmällisesti ja suunnitellusti ja kykenevät hyötymään pienistäkin kohteista, kuten kioskeista ja muista pienistä liikkeistä. Näillä ryhmillä on valmiudet kovaan väkivaltaan ja järjestelmälliseen kohteittensa etukäteistiedusteluun. Sekä suomalaiset että ulkomaalaiset ammattirikolliset kykenevät käyttämään taitavasti uusia teknisiä ratkaisuja turvajärjestelmien ohittamiseksi ja hankkimaan yksityiskohtaista taustatietoa kohteistaan.

---

¹⁹ Luku ei sisällä välttämättä kaikkia poliisin tietoon tulleita myymälöihin kohdistuneita varkausrikoksia, koska teontar-
kenne ei välttämättä tule kaikissa tapauksissa kirjatuksi. Teontar-
kenne on rikosilmoituksen kirjaukseen liitettävä esi-
merkiksi rikoksen tekotapaa tai muuta ominaisuutta kuvaava lisätieto, jonka perusteella tapaukset voidaan poimia tarvit-
taessa esiin.

Työvälineiden anastaminen yrityksiltä on verraten yleistä, etenkin suurissa yrityksissä; vuonna 2008 tehtyyn selvitykseen vastanneista 1286 yrityksestä noin joka neljänneltä oli vuosina 2005–2008 varastettu työvälineitä tai laitteita, suurimmista joka toiselta. Vastaajayrityksistä hiukan useampaan kuin joka neljanteen oli murtauduttu, suurista joka toiseen. Erityisen alttiita varkausrikoksille ovat rakennusalan yritykset, sillä työmaiden kattava valvonta ja suojaus on vaikeaa.²⁰

Rakennusosalta saatujen tietojen perusteella metalli- ja romuvarkaudet ovat viime vuosina yleistyneet, tosin kuluneena vuonna ko. varkauksien määrä on ollut hienoisessa laskussa. Poliisin esitutkinta- ja tiedustelutietojen mukaan sekä kotimaisiin että ulkomaisiin järjestäytyneisiin rikollisryhmiin kuuluvat henkilöt ovat syylistyneet rakennustyömailla lukuisiin työvälinevarastojen sarjamaisesti murtoihin sekä arvokkaiden työkoneiden- ja välineiden, rakennusmateriaalien ja kodinkoneiden järjestelmällisiin varkauksiin. Tiedustelutietojen mukaan rakennustyömailta anastettu omaisuus myydään edelleen suomalaisilla ja yhä enenevässä määrin myös virolaisilla rakennussektorin piimeillä markkinoilla.

Samalla kun anastusvahingoista maksettujen *vakuutuskorvausten* kokonaisarvo on pysynyt melko kohtuullisena, palovahinkokorvausten arvo on viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana noussut noin 80 miljoonasta eurosta (1995) yli 180 miljoonaan euroon (2007). Erityisesti suurpalojen aiheuttamien vahinkomenojen määrä on lisääntynyt. Suurpalojen aiheuttamat kustannukset voivat olla huomattavat, kun välittömän palovahinkomenon lisäksi otetaan huomioon toiminnan keskeytymisestä aiheutuvat ja muut välilliset menot. Tahallaan sytytettyjen palojen määrä on pelastusviranomaisten onnettomuustietojen mukaan 2000-luvulla vakiintunut noin 15–20 %:iin kaikista tulipaloista. Poliisille ilmoitettujen tuhotyörikosten²¹ ja niiden yritysten kokonaismäärä (2006–07 noin 520/vuosi) on sen sijaan ollut viimeisen kymmenen vuoden ajan laskussa.

3.2 Toimenpiteet toimitila- ja materiaaliturvallisuuden lisäämiseksi

Rikostorjunnan tarpeet tulisi huomioida selkeästi alakohtaisissa toimintatavoissa; rikoskustannusten merkityksen arvioiminen ja turvallisuusjohtamisen vahvistaminen ovat varteenotettavia keinoja. Saatavissa olevaa turvallisuustietoa ja -asiantuntemusta tulisi hyödyntää rikostorjuntaa tukevien yhteisten toimintatapojen tunnistamiseksi ja omaksumiseksi. Palonsyyn tutkimuksen kattavuutta tulisi parantaa.

Kansallinen yritysturvallisuutta edistävä yhteistyöryhmä hyväksyi 27.8.2008 toimenpideohjelman *myymälävarkauksien ja näpistysten vähentämiseksi*. Toimenpideohjelman laatinnut työryhmä arvioi, että myymälävarkauksia ja näpistyksiä vähentäisi ammattimaisten tai toistuvien näpistysten sarjoittaminen, säännöllinen laillisuuskasvatus peruskouluissa ja maahanmuuttajien kotouttamisohjelmassa, hyvien varkauksia ja näpistyksiä vähentävien käytäntöjen levittäminen kaupan alalla, eri toimijoiden yhteinen kampanja myymälävarkauksien ja näpistysten vähentämiseksi, turvallisuusalalla toimivien oikeuksien ja velvollisuuksien yhtenäistäminen sekä myymälävarkauksiin syyllistyneen asiakkaan pääsykiellon ja kieltoa tukevan rekisterin tarpeen ja rajoitusten selvittäminen.

Henkilöturvallisuus tukee toimitila- ja materiaaliturvallisuutta. Henkilöstön kulkuluvat soveltuvat hyvin asiattoman liikkumisen estämiseen ja hävikin vähentämiseen.

Erityistä huomiota on syytä kiinnittää törkeän ammattimaisen, kansainvälisen ja järjestäytyneen omaisuusrikollisuuden leviämisen- ja toimintamahdollisuuksien vähentämiseen Toiminnan etenemi-

²⁰ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

²¹ Tuhotyö, tuhotyön yritys, törkeä tuhotyö ja törkeän tuhotyön yritys.

sen estäminen edellyttää laajaa eri tahojen kansainvälistä ja kansallista yhteistyötä sekä monipuolisia ja järjestelmällisiä toimia.

Toimitilaturvallisuus vaikuttaa olennaisesti myös muihin turvallisuuden osa-alueisiin, ja huomiota tulisi kiinnittää *toimenpiteiden kokonaisuuden hallintaan*. Tämä edellyttää suunnittelua ja toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointia. Omaisuuden suojaamisen ja tietoturvallisuuden toimintatavat tulisi sisällyttää myös yhteistyösopimuksiin.

Tekniset turvajärjestelyt ovat etenkin suurissa yrityksissä tehokkaita. Niiden kustannukset ovat kuitenkin vähäiset: keskimäärin vain noin 0,2 prosenttia kiinteistön koko elinkaaren kustannuksista koituu turvatekniikasta ja kiinteistöautomaatiojärjestelmistä.²² Esimerkiksi rikosilmoitinjärjestelmä ehkäisee rikoksia, mutta järjestelmästä on hyötyä myös vahinkojen rajaamisessa. Tämä on mahdollista erityisesti silloin, kun järjestelmään on kytketty palo- tai kosteusilmaisimia. Paloista ja vesivahingoista aiheutuneet vahingot ovat rahallisesti kaikkein suurimmat vakuutuskorvauksien aiheuttajat, kun otetaan huomioon myös murroista välillisesti aiheutuneet vahingot. Olennaista on, että henkilökunta tietää, miten teknisiä suojauskeinoja käytetään. Rikosilmoitinjärjestelmän lisäksi tulee huomioida rakenteellinen suojaus (ovet, lukitukset.) ja sähköiset valvontajärjestelmät (videovalvonta ja kulunohjaus).²³

Kiinteistöprosessien kokonaisvaltaista hallintaa tukevan kiinteistöjen tietojärjestelmien integraation lisääntyminen voi tuoda uutta tehoa myös kohdevalvontaan. Vuokrakiinteistöjen käyttö kuitenkin vaikeuttaa integraation toteuttamista ja sen etujen hyödyntämistä. Kiinteistöjen turvallisuudessa lisähuomiota tulisi kiinnittää mm. valvontajärjestelmien testaukseen, kiinteistöjen ja tilojen rajaamiseen (esim. aidoitus) ja eriyttämiseen ja vierailuja koskevaan ohjeistukseen.

4 Tietoturvallisuutta vaarantava rikollisuus

Yrityksen ja asiakkaan tietoihin kohdistuva rikollisuus

4.1 Tietoturvallisuutta vaarantavan rikollisuuden muodot

Tietoverkkorikollisuus uhkaa yritysten tietopääomaa ja toimintaa. Verkossa rikoksen toteuttamisen kynnyks on usein alhainen, kiinnijäännin riski on olennaisesti pienempi ja toteutus on usein sekä helpompaa että halvempaa. Tietojen kaappaustavat ovat muuttuneet suuresti. Kehitys näyttäisi kulkevan siihen suuntaan, että rahanarvoinen tieto kaapataan uhrin näppäinpainallukset tallentavilla haittaohjelmilla tai uhrin haavoittuvaan www-selaimeen lisättävällä haitallisella lisäkomponentilla, joka mahdollistaa vaikkapa ylimääräisen laskun syöttämisen uhrin maksettavaksi verkkopankissa uhrin havaitsematta.

Tämän päivän tietoverkkorikollisuuden ajankohtaisista, osin jo konkretisoituneista merkittävistä uhkista voidaan nostaa esille kaksi erillistä, mutta osin toisiinsa liittyvää ilmiötä. Ensimmäinen sisältää internetissä haavoittuviin järjestelmiin kohdistettavat *satunnaiset hyökkäykset*, jotka toteute-

²² Turvallisuus-lehti 1/2006, s. 15.

²³ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

taan automatisoidusti haittaohjelmilla. Satunnaisten hyökkäysten avulla rikolliset keräävät mitä tahansa tiettyä määrämutoista rahaksi muutettavaa tietoa, kuten luottokorttinumeroita ja pankkitunnuksia. Aggressiivisesti leviävät haittaohjelmat aiheuttavat myös resurssikuormitusta. Haittaohjelman leviäminen yrityksestä heikentää yrityksen tietoturvaluustoiminnan uskottavuutta.

Toinen ilmiö sisältää, toisin kuin edellä mainitut satunnaiset hyökkäykset, tarkasti ennalta valittuihin kohteisiin *kohdistettavat hyökkäykset*. Näin toimitaan esimerkiksi yritysvakoilussa. Hyökkäyksen tarkoituksena on tiedon varastaminen tai muuttaminen tai yrityksen verkkopalvelun toiminnan estäminen. Satunnaisille ja kohdistettaville hyökkäyksille yhteistä on kuitenkin se, että rikolliset yrittävät löytää kohdejärjestelmiensä tietoturvaprosessien haavoittuvuudet.

Yrityksissä tulisi tuntea *tietoturvaluusriskit ja -tilanne* paremmin. Vuonna 2008 tehtyyn selvitykseen vastanneista yrityksistä lähes joka kymmenes (9 %) oli joutunut yritysvakoilun kohteeksi, yleensä pienet useammin kuin suuret. Lähes joka seitsemännessä yrityksessä (14 %) ei osattu sanoa, oliko yritykseen kohdistunut luvaton urkintaa tai vakoilua. Noin neljänneksessä yrityksistä oli havaittu, että ulkopuolinen oli luvattomasti yrittänyt päästä yrityksen tietoverkkoon; suurista yhtiöistä lähes joka toisessa oli havaittu tällainen yritys.²⁴

Tietoturvaluuden huomattaviin haasteisiin kuuluu lähtevän työntekijän *tiedonkopiointin* ehkäiseminen. Kymmenesosassa kyselyyn vastanneista yrityksistä oli poislähtevä työntekijä kopioinut luvatta tietoja. Ongelma on näkyvämpi suurissa yrityksissä. Luvaton tietojen kopiointi ei välttämättä tule yritysten tietoon, ja yrityksistä viidenneksessä oltiin epätietoisia tietojen luvattomasta kopiointista.²⁵

Tietotekniikkarikosten määrän kehityksestä ei ole saatavissa ajankohtaista rikostilastotietoa. Satunnaisten hyökkäysten esiintymisestä saadaan kuitenkin jonkin verran tietoa Viestintäviraston CERT-FI-yksikön keräämistä tilastoista (ks. liite). Yhteydenottojen määrä on edelleen lisääntynyt vuoden 2008 tammi–kesäkuun aikana suhteessa aiempien vuosien vastaaviin ajanjaksoihin. Vuoden 2008 puolivälissä CERT-FI oli saanut 1 961 yhteydenottoa, kun koko edellisenä vuonna niitä tehtiin 2 664.

Eniten ovat lisääntyneet *haittaohjelmia* koskevat ilmoitukset, joiden määrä on kasvanut vuoden 2004 34:stä vuoden 2008 (tammi–kesäkuu) 1 187:ään. Haittaohjelmia uitetaan järjestelmään sen tunnettuja haavoittuvuuksia hyödyntäen, ja järjestelmän suojaus yritetään murtaa sisältäpäin. Haittaohjelmien levittäminen tai salasanojen urkkiminen kohdistuu entistä tarkemmin. Kaikille levitetävien huijausten sijaan tiettyyn organisaatioon tai muuten rajattuun kohderyhmään tähdätyt väärinkäytökset ovat yleistymässä. Myös *haavoittuvuusilmoitukset* ovat lisääntyneet huomattavasti (v. 2008 tammi–kesäkuu: 271 kpl, v. 2007 koko vuosi: 64 kpl).

CERT-FI:n arvion mukaan järjestelmällinen haittaohjelmien levittäminen ja niiden käyttäminen rikolliseen toimintaan voi jatkossa kohdistua entistä useammin myös erityisesti suomalaisiin palveluihin. On todennäköistä, että haittaohjelmia pyritään levittämään erityisesti suomalaisille käyttäjille esimerkiksi suomalaisiin sähköpostiosoitteisiin lähetettyjen suomenkielisten roskapostiviestien tai www-sivustojen kautta. Todennäköisesti huijauksista tulee entistä uskottavampia ja hyökkäyksissä käytettävien haittaohjelmien ominaisuudet kehittyvät nykyisestä.

---

²⁴ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

²⁵ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

Kesäkuun lopussa 2008 tehtiin palvelunestohyökkäyksiä muutamia suosittuja suomalaisia www-sivustoja vastaan; hyökkäysten vaikutukset jäivät kuitenkin melko vähäisiksi. Mediatyhtiöiden palveluja vastaan toteutetut hyökkäykset saivat kuitenkin paljon huomiota ja osoittivat, että palvelujen ylläpitäjien tulee varautua myös ylikuormitustilanteisiin, jos palvelujen katkokset halutaan välttää. Maailmalla on tavattu myös palvelunestohyökkäyksiin liittyviä kiristyksiä. Toistaiseksi tällainen toiminta on kohdistunut vedonlyöntipalveluihin tai harmaaseen talouteen, eikä ole oletettavissa, että toiminta laajenisi.

Käyttäjätunnuksia ja salasanoja on pyritty keräämään lähettämällä sähköpostiviestejä, joissa on pyydetty vahvistamaan käyttäjätunnus ja salasana. Merkille pantavaa viesteissä on se, että niitä on lähetetty keskitetysti kohteena olevien organisaatioiden käyttäjien sähköpostiosoitteisiin sen sijaan, että viestejä jaettaisiin sattumanvaraisesti valittuihin osoitteisiin.

Ihmisten hyväuskoisuutta väärinkäytöstarkoituksessa hyväksikäyttävä ns. social engineering -toiminnan lisääntyminen on sen sijaan tämän vuoden alkupuoliskon perusteella seisahtumassa. Sitä koskevia CERT-FI-yhteydenottoja on saatu kuluneen vuoden tammi–kesäkuussa 83, kun koko edellisenä vuonna ilmoituksia saatiin 197.

Laiton tiedonhankinta kohdistuu Suomessa suojelupoliisin mukaan ennen kaikkea korkean teknologian sektorilla tiedon käsittelyyn ja viestintään, biotieteisiin ja lääketieteeseen, energian tuotantoon sekä uusiin materiaaleihin. Vuoden 2008 aikana suomalaisia puolustusteollisuuden yrityksiä on joutunut verkkovakoilun kohteeksi. Vakoilussa on käytetty kohdistettuja hyökkäyksiä, joissa yhdelle tai useammalle työntekijälle on lähetetty tietokoneviruksen sisältävä sähköposti. Viruksen avulla on imuroitu netin kautta työntekijän saatavilla olevaa tietoa sekä saastuneelta tietokoneelta että salasanoilla suojatuista verkoista. Verkkovakoilu on järjestäytyneitä ja usein hyvin rahoitettua kansainvälistä rikollisuutta

Valmistautumisen tietoturvaluusongelmiin ja tietoturvaluusua koskevan henkilöstön koulutuksen tulisi olla yrityksissä paremmalla tasolla. Yritysten rikosturvaluusua 2008 -selvitykseen vastanneista 1286 yrityksestä vain noin puolessa oli koulutettu henkilöstöä salaisten tai luottamuksellisten tietojen käsittelyyn²⁶.

Rikostiedustelutietojen mukaan verkossa toimii myös useita järjestäytyneitä kansainvälisiä rikollisryhmiä, jotka tavoittelevat helposti rahaksi muutettavaa tieto-omaisuutta, kuten luottokorttitietoja tai verkkopalveluiden käyttäjätunnuksia. Rikollisten kohteina ovat olleet aiempaa enemmän myös asiakkaiden koneet, jotka on yleensä suojattu selvästi liikeyritysten koneita heikommin.

4.2 Toimenpiteet tietoturvaluisuuden kehittämiseksi

Vaikka teknisten suojauskeinojen merkitys tietoturvaluuden kokonaisuuden kannalta on suuri, olennaisessa osassa tietoturvaluuden parantamisessa on henkilöstön koulutus ja riskeistä tiedottaminen. Tietoturvaluusongelmat johtuvat usein tietämättömydestä tai välinpitämättömydestä. Tahattomia virheitä voidaan estää lisäämällä työntekijöiden turvaluusutietoisuutta esimerkiksi perehdyttämisen, koulutuksen, ohjeistuksen ja tiedon luokittelun avulla. Tahallisia tietoriskejä ehkäistään parhaiten varmistamalla työntekijöiden luotettavuus.²⁷

²⁶ Yritysten rikosturvaluusua 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

²⁷ Yritysten rikosturvaluusua 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

Kohdistetuilta hyökkäyksiltä suojautumisessa keskeistä on *informaation kulun hallinta*. Tietoverkkorikoksen onnistuminen edellyttää haavoittuvuutta tiedon käsittelyprosessissa – joko teknistä haavoittuvuutta ohjelmistoissa tai toimintakäytäntöjen haavoittuvuutta. Yrityksen on tunnettava järjestelmänsä normaalitila ja tiedettävä olennaisen tiedon sijainnit ja mahdolliset haavoittuvuudet.

Järkevä tietoriskien hallinta edellyttää oikeaa *käsitystä uhkista* ja realistisen *uhka- ja vaikutusarvion* tekemistä. Yrityksissä on syytä hahmottaa, että tietoverkkouhat tulevat sekä yrityksen ulko- että sisäpuolelta. Esimerkiksi salassapitosopimuksilla voidaan ehkäistä yrityssalaisuuksien paljastumista, ja onnistuneen henkilöstöpolitiikan ja työntekijöiden sitouttamisen avulla osapuolten keskinäinen lojaalisuus säilyy myös työsuhteen päättyessä.

Yritysten tulisi kiinnittää erityistä huomiota tietoturvallisuuteen varsinkin tieteellis-teknis-taloudellista laitonta tiedonhankintaa ja yritysvakoilua vastaan. Hyvin rahoitettujen ja ammattimaisesti toteutettujen hyökkäysten torjuminen edellyttää esimerkiksi tavanomaista virustorjuntaa korkeatasoisempia tietoturvallisuustoimenpiteitä.

Tietorikollisuusuhkien seuraava kehitysvaihe tuo mukanaan uusia ja entistä tehokkaampia asiakkaisiin kohdistuvia hyökkäystapoja. Keski-Euroopassa ja USA:ssa verkkopalveluiden tarjoajat ovat alkaneet ottaa käyttöön Suomessa jo kauan käytettyjä ja turvallisiksi osoittautuneita tekniikoita ja menetelmiä. Tämän seurauksena on varmuudella odotettavissa uusia hyökkäystapoja, jotka toimivat esimerkiksi Suomen verkkopankkijärjestelmässä.

Vaikka Suomi on vielä säästynyt huomattavaa vahinkoa aiheuttavilta verkkorikoksilta, verkkorikoksiin erikoistuneista rikollisryhmistä on tunnistettu myös suomalaisia jäseniä. Ajantasainen virustorjunta ei enää riitä torjumaan tietoverkkorikollisuuden uusimpia tekotapoja, sillä uudet hyökkäykset toteutetaan uudella aiemmasta muutetulla haittaohjelmalla, jota virustorjunta ei edes voi tunnistaa. Rikolliset testaavat haittaohjelmavariantit kaikilla markkinoilla olevilla virustorjuntaohjelmilla ennen liikkeelle laskemista.

Rikollisen suorittaman transaktion erottaminen laillisesta toimenpiteestä vaikeutuu. Uhkien kohteena ovat ennen kaikkea asiakkaiden hallussa olevat laitteet, joiden turvallisuustilanteeseen yritykset eivät olennaisesti voi vaikuttaa. Elinkeinoelämän ja viranomistahojen jatkuva yhteistyö ja toimintojen edelleen kehittäminen häiriöitä paremmin kestäviksi ovat keskeisiä keinoja turvallisuuden parantamiseksi.

Rikosuhkaa torjutaan toteuttamalla yrityksen tietoturvamennettelyn mukaisia käytännön toimenpiteitä. Yrityksen tulee tuntea järjestelmänsä ja tiedonkäsittelykulttuurin todellinen tilanne, joka tulisi auditoida säännöllisesti.

Ihmisten rooli on tietoturvallisuudessa tärkeä. Henkilöstön kouluttaminen ja riskeistä tiedottaminen vahvistavat tiedonkäsittelyn toimintatapojen turvallisuutta. Yrityksen tietoturvallisuutta koskevaa tilannetietoisuutta, tietoturvamennettelyjen käytännön toteutusta ja tietoturvallisuuskoulutusta tukevaa ohjeistusta ja aineistoa on syytä kehittää.

Lainsäädännön keinoin tulee mahdollistaa tietoturvallisuuden tehokas valvonta. Aiemmin on sähköisen viestinnän tietosuojalakia tulkittu niin, että yrityksillä ei ole oikeutta selvittää itse omiin viestintäverkkoihinsa kohdistuneita tai niiden avulla tapahtuneita väärinkäytöksiä, kuten sähköisen viestinnän avulla toteutettuja tietovuotoja. Muun muassa eräät viranomaiset ovat katsoneet, ettei laki ole sallinut asianomistaja-asemassa olevien yhteisöjen kerätä omista viestintäverkoistaan oikeudenkäynnin aloittamisen kannalta välttämätöntä näyttöä tunnistamistietoja käsittelemällä.

Eduskunnan käsittelyssä on syksyllä 2008 ollut hallituksen esitys sähköisen viestinnän tietosuoja-lain muuttamiseksi (HE 48/2008). Esityksessä yhteisöille annettaisiin tietyin edellytyksin oikeus käsitellä tunnistamistietoja omissa järjestelmissään merkittävää vahinkoa tai haittaa aiheuttavan maksullisen tietoyhteiskunnan palvelun tai viestintäverkon luvattoman käytön taikka viestintäpalvelun ohjeen vastaisen käytön sekä elinkeinotoiminnan kannalta keskeisten yrityssalaisuuksien paljastamisen selvittämiseksi. Voimassaoleva laki ei salli tunnistamistietojen käsittelyä yrityssalaisuuksi-en paljastamisen selvittämiseksi. Yritysten tulee kuitenkin edelleen ensisijaisesti pyrkiä suojaamaan viestintäverkkonsa ja -palvelunsa sekä yrityssalaisuudet tietoturvatyömenpitein sekä käyttäjille an-nettavilla ohjeilla. Tunnistamistietojen käsittely on vasta viimesijainen keino.

5 Tuotantoa ja toimintaa vaarantava rikollisuus

Tuotantoon ja toimintaan, kuten logistiikkaan, maksuliikenteeseen, taloushallintoon, ali-hankinta- ja sopimusjärjestelyihin sekä työvoiman vuokraamiseen liittyvä rikollisuus, terrorismi ja aktivistitoimintaan liittyvä rikollisuus

5.1 Tuotantoon ja toimintaan kohdistuvan rikollisuuden muodot

5.1.1 Logistiikkatoimintoihin kohdistuva rikollisuus

Logistiikkatoimintoihin kohdistuu monimuotoista ja mitoiltaan erilaista *omaisuusrikollisuutta* – sekä pieniä, monesti myös sarjoina toteutettuja varkaustapauksia että suuria kertaluontoisia joko tavaraerään, ajoneuvoon ja lastiin tai kalustoon kohdistuvia varkausrikoksia. Murtautumalla tehtyjä rikoksia kohdistuu sekä ajoneuvoihin että terminaaleihin. Suomalaisyritysten hoitamia kuljetuksia²⁸ on ryöstetty toistaiseksi ennen kaikkea eräissä Länsi-Euroopan maissa ja Venäjällä. Näissä tapauk-sissa kuljettaja saattaa joutua väkivallan kohteeksi. Itse kuljetusliiketoiminta kärsii myös petosrikol-lisuudesta johtuvia tappioita.

Kuljetus- ja logistiikkatoimintojen kansainvälisyys, nopeus ja sujuvuus tekevät alasta erityisen alt-tiin ammattimaisen ja järjestäytyneen rikollisuuden toiminnalle sekä kohteena että välineenä. Huo-mattava ja jatkuvasti kasvava osa logistiikka-alaan kohdistuvista omaisuusrikoksista onkin *ammattitimaista tai järjestäytyntä rikollisuutta*. Teot toteutetaan suunnitelmallisesti ja ammattitaitoisesti, logistiikan toimintaympäristöä järjestelmällisesti hyödyntäen ja tarvittaessa väkivaltais-in keinoin. Sekä kaluston turvallisuuden parantaminen että arvokkaat kohteet kasvattavat henkilökunnan riskiä joutua väkivallan kohteeksi.

Europolin järjestäytyneen rikollisuuden uhka-arvio OCTA 2008 pitää merkittävänä uhkana, että etenkin talous- ja petosrikollisuuden avulla rikolliset voivat päästä liki huomaamatta osaksi yhteis-kunnan laillisia rakenteita ja toimintoja. Liiketoimintasektoreita tai niiden osia voi päätyä rikollisten määräysvaltaan esimerkiksi laittoman kilpailuedun ansiosta. Suomen kannalta erityisesti venäläis-toimijoiden hallitseman ulkomaankaupan ja kauttakulkuliikenteen yhteydessä liiketoiminnan muo-dossa toteutettava talousrikollisuus on merkittävä uhka. Logistiikka-alan voimakkaasti muuttunees-sa toimintaympäristössä on vaikea muodostaa selkeää kuvaa alaan liittyvän rikollisuuden tilasta.

²⁸ Maantiekuljetuksiin kohdistuneista rikoksista tarkemmin Kivistö (2003).

Logistiikkaketjun toimijoiden määrä on suuri, mikä luo tilaa rikolliselle toiminnalle. Valvonta on hajanaista, eikä viranomaisilla ole selkeitä yhteistyömuotoja ja tietojenvaihtoa tai edes velvoitetta niihin.

5.1.2 Yrityksiin kohdistuva petosrikollisuus

Yrityksiin kohdistuva petosrikollisuus on monimuotoinen ilmiö, josta on vaikea saada eriteltyä tilannetietoa.

Pankkeihin kohdistuneet rikokset ovat lisääntyneet viime vuosien aikana selvästi. 2000-luvulla pankkeille rikoksilla aiheutetut *kokonaistappiot* ovat kuitenkin pysyneet maltillisina. Rikostappioiden määrä oli vuonna 2007 yli 4,5 miljoonaa euroa, selvästi vähemmän kuin vuosina 2006 ja 2005.

Maksukorttirikollisuuden arvioidaan lisääntyneen viime vuosina. Poliisille ilmoitetaan Suomessa noin 3 700 maksuvälinerikosta vuosittain (vuonna 2007: 3 784). Piilorikollisuutta esiintyy kuitenkin suhteellisen paljon.

Maksukorttirikollisuus on monimuotoista, erittäin tuottoisaa ja yleensä rajat ylittävää rikollisuutta, joka lisääntynee lähitulevaisuudessa tuntuvasti. Suomea on suojannut viime aikoihin asti se, että noin puolet suomalaisesta maksukorttidatasta on pankkikorttidataa, jota kansainväliset rikolliset eivät pysty väärinkäyttämään Suomen ulkopuolella. Pankkikortit kuitenkin poistuvat Suomesta viimeistään vuonna 2010, sillä EU:n maksuvälinedirektiivi poistaa kansalliset järjestelmät. Tilalle tulevat Debit-kortit, jotka toimivat pankkikortin tavoin kaikissa Euroopan maissa. Suomesta tulee tällöin oletettavasti muiden Euroopan maiden tapaan houkutteleva maa korttirikollisten näkökulmasta. Lisäksi luottokorttien määrä kasvaa jatkuvasti, kun päivittäistavarakaupat ja tavaratalot liitävät kanta-asiakaskortteihinsa usein luotto-ominaisuuden. Korttien määrän kasvu lisää rikosentekomahdollisuuksia.

Sähköisten kassajärjestelmien korttitietojen suojaamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Havoituvimpien maksuteknologioiden käytöstä tulee luopua mahdollisimman nopeasti. Maksukorttirikollisuuden torjumiseksi tarvitaan jatkuvaa päivittäistä yhteistyötä finanssialan, kaupan ja viranomaisten kesken.

Matkailun lisääntyessä myös luottokortteja käytetään enemmän. Etenkin suomalaisten Kaakkois-Aasiaan suuntautuvien matkojen yleistymisen voi vaikuttaa suomalaisten joutumiseen korttirikosten kohteiksi.

Vakuutusyhtiöihin kohdistuvat petosrikokset aiheuttavat joka vuosi 100–200 miljoonan euron menetykset yhtiöille ja nostavat asiakkaiden kustannuksia. Vakuutusyhtiöt torjuvat näitä rikoksia tehokkaasti ja rajoittavat vakuutuksenottajille aiheutuvaa vahinkoa. Yleisin vakuutuspetoksen tekotapa on vahingon määrän ja laadun liioittelu. Petosrikoksia kohdistuu yhtä hyvin henkilö- kuin yritys- vakuuttamiseenkin. Lisäksi muun muassa keskeytysvakuutuksia käytetään hyväksi huijauksissa.

Vakuutusalan ilmoitusaktiivisuus on alhainen. Ottaen huomioon vakuutusyhtiöille tehtyjen vahinkoilmoitusten ja niistä tarkempaan tutkintaan siirrettyjen epäselvien (noin 3 000 kpl) vahinkojen määrät, poliisille tehtyjen rikosilmoitusten määrät ovat hyvin alhaiset. Vuosina 2004–06 poliisilla on ollut tutkittavana vuosittain alle 200 alan toimijoiden tekemää rikosilmoitusta.

Kauppaan kohdistuu huomattava määrä myös *petoksia* ja *maksuvälinepetoksia*. Kauppaan ja muihin palvelualoihin kohdistuvassa petosrikollisuudessa ammattimaisesti toimivien tekijöiden ja järjestäy-

tyneen rikollisuuden merkitys on huomattava. Nämä tahot käyttävät petosrikoksissa hyväkseen myös yritystoimintaa ja bulvaaneja.

Ammattimaista ja järjestäytyntä rikollisuutta houkuttelevat kohteet, joissa on tarjolla mahdollisuuksia nopeaan ja suureen rikoshyötyyn; esimerkiksi petokset ja vakuutus tuotteet antavat tällaiseen huomattavia mahdollisuuksia. Sekä talousrikokset yleensä että muun muassa rikollisten moottori-pyöräjengien talousrikokset ja harmaan talouden toiminta, jossa lakisääteiset maksut jätetään tietoisesti maksamatta, kohdistuvat myös vakuutusalaan.

Vaikka *väärennetyn rahan* levitys lisääntyi Suomessa euroon siirtymisen myötä, viime vuosien tilastotiedot osoittavat, että Suomen merkitys väärennettyjen euroseteleiden levitysalueena on vähentynyt. Rikostiedustelutietojen mukaan eräistä Itä-Euroopan maista, erityisesti Virossa, Venäjältä, Bulgariasta ja Liettuasta, peräisin olevat rikollisryhmät levittävät väärennettyjä euroja sekä Suomessa että laajasti eri puolilla Eurooppaa. Mitä ilmeisimmin väärennettyjen euroseteleiden suuri mittainen levittäminen Suomessa ei ole riittävän kannattavaa kansainvälisesti toimiville levittäjäorganisaatioille, eikä Suomessa ole vuonna 2008 paljastanut seteliväärennösten valmistamiseen tai levittämiseen liittyviä uusia tekotapoja.

5.1.3 Talousrikollisuus

Talousrikollisuuden ja harmaan talouden aiheuttamia haittavaikutuksia ja kustannuksia pidetään yritysjohdon parissa merkittävänä uhkana liiketoiminnalle. Suurimpina haittavaikutuksina on pidetty talousrikollisuuden yhteiskuntamoraalia murentavaa vaikutusta, kilpailua vääristäviä vaikutuksia sekä liikeyrityksille ja yhteiskunnalle koituvia menetyksiä.

Yritykset ovat talousrikollisille houkutteleva kohde. Tehdyn tutkimuksen mukaan 70 % suomalaisista yrityksistä oli joutunut talousrikoksen tai sen yrityksen kohteeksi edellisen viiden vuoden aikana. Talousrikoksen kohteeksi joutuvat ulkomaantoimintaa harjoittavat yritykset useammin kuin yritykset, jotka toimivat ainoastaan kotimaassa. Vuonna 2001 on laskettu, että suomalaiset yritykset kärsivät talousrikoksista vuosittain vähintään noin 690 miljoonan euron vahingot.²⁹

Vaikka yritys joutuu talousrikoksen kohteeksi, rikoksesta ei läheskään aina ilmoiteta poliisille; yritykset ilmoittavat selvitysten mukaan enintään vain noin joka kolmannelta talousrikoksesta poliisille. Ilmoittamisaktiivisuuteen vaikuttavat erityisesti näytön esittämisen vaikeus; epävarmuus siitä, onko kyseessä rikos; ilmoittamisen kokeminen hyödyttömäksi ja resurssien puute. Myös maineen, asiakkaiden tai toimiluvan menettämisen tai rikoksentekijän vastatoimien pelko ja ilmoittamisen kokeminen sopimattomaksi vähentävät halukkuutta tehdä ilmoituksia.³⁰

Yleisimpiä yrityksiin kohdistuvia talousrikoksia ovat liike- ja asiakassuhteen pettämiseen liittyvät rikokset. Eniten esiintyy etumaksumenettelyyn liittyviä rikoksia, joissa yrityksiltä pyritään saamaan rahaa myöhemmin toimitettavaksi luvattua toimitusta, esimerkiksi edullista lainaa, vastaan. Yleisiä ovat myös luotto-, osamaksu- ja tilauspetokset, velallisen rikokset sekä telemarkkinointi-, posti-myynti- ja rahankeräyspetokset. Keskeisiä ovat myös immateriaalioikeuksiin ja kilpailutilanteisiin liittyvät rikokset.³¹ Yrityksen omaa henkilökuntaa on ollut rikosten taustalla erityisesti tietorikoksissa ja yritysvakoilussa, liikekumppaneita velallisen rikoksissa sekä yritysvakoilu- ja tekijänoikeusrikoksissa, kilpailijoita niin ikään yritysvakoilu-, tekijänoikeus- ja tietorikoksissa, asiakkaita

²⁹ Jokinen, Häyrynen ja Alvesalo, 2002 (vuonna 2001 toteutettu tutkimus kohdistui suomalaisista yrityksistä koostettuun, erityisesti suuria yrityksiä korostavaan kohdejoukkoon, josta vastaukset saatiin 546:ltä).

³⁰ Jokinen, Häyrynen ja Alvesalo 2002, 131–136.

³¹ Jokinen, Häyrynen ja Alvesalo 2002, 61–79; Hankilanoja 2001, 77.

petoksissa, velallisen rikoksissa ja tekijänoikeusrikoksissa ja ulkopuolisia tahoja etumaksupetoksissa ja tietorikoksissa.³²

Sisäisen turvallisuuden ohjelman suunnittelussa on kiinnitetty huomiota siihen, että laajeneva osa talousrikollisuudesta ja erityisesti harmaasta taloudesta esimerkiksi rakennusosalalla näyttää siirtyvän ammattimaisen tai *järjestäytyneen rikollisuuden* käsiin. Erityisesti tämä näkyy laajamittaisena aliurakointitoimintana, johon liittyy tulojen salausta, pimeän ulkomaisen työvoiman käyttöä ja pimeiden palkkojen maksua, eläke- ja sosiaaliturvamaksujen maksamatta jättämistä, kuittikauppaa ja tilauspetoksia.

Keväällä 2008 valmistuneen PriceWaterHouseCoopersin tutkimusraportin mukaan lähes kaksi kolmannesta yritysten ylimmistä johtajista eri puolilla maailmaa kertoo törmänneensä jonkinlaiseen *korruptioon* tai sen yritykseen liiketoiminnassa. Raportin mukaan lähes 80 prosenttia vastanneista 390 yritysjohtajasta sanoo yhtiössään olevan käytössä korruption vastaisia ohjelmia, mutta vain 22 prosenttia uskoo niiden tehoavan. Johtajien mukaan korruptio huolestuttaa erityisesti, kun liiketoiminta tapahtuu kasvavilla markkinoilla, kuten Kiinassa, Intiassa, Venäjällä ja Etelä-Amerikassa. Vastanneista yritysjohtajista 45 % kertoi jättäneensä korruption riskien takia menemättä jollekin markkina-alueelle tai jättäneensä käyttämättä jonkin liiketoimintamahdollisuuden.³³

Korruption paljastumisen seurauksena rahalliset vahingot voivat olla huomattavat, mutta yrityksen maineen tahriintuminen on suurin ongelma; tutkimuksen mukaan 55 % yritysjohtajista oli sitä mieltä, että pahin seuraus olisi yrityksen maineen kärsiminen. Kun johto ja henkilöstö joutuvat epäsuotuisan huomion kohteeksi, asiakkaat ja liikekumppanit ottavat etäisyyttä yritykseen.³⁴

Myöskään *lahjonta* ei ole suomalaisille yrityksille täysin tuntematonta. Vuonna 2008 tehdyn selvityksen mukaan noin prosentti yrityksistä oli kohdannut lahjontaa viranomaisten kanssa asioitaessa ja kolme prosenttia yritysten välisessä yhteistyössä viimeisen kolmen vuoden aikana. Yleisimmin lahjontaa esiintyi rakennusosalalla yritysten välisessä yhteistyössä.³⁵ Rakennusalan on kansainvälisesti todettu olevan ”lahjusherkeimpiä” aloja maankäyttöön liittyvän poliittisen vallan sekä rakennustoimintaan liittyvien suurten taloudellisten intressien johdosta.

Korruptiota mittaavan Transparency Internationalin korruptioindeksissä Suomi on yleensä pärjännyt erinomaisesti. Suomi putosi kuitenkin vertailun ykkössijalta viidenneksi vuonna 2008.

Yritystoiminnan kasvaviin uhkiin kuuluu myös *sisäpiiririkollisuus*. Sisäpiiririkollisuuden arvioidaan muuttuneen yhä kansainvälisemmäksi ja rikollisten keinojen entistä monimutkaisemmiksi. Kiellettyjä kauppoja tekevät yhä useammin sijoitustoiminnan ammattilaiset pörssiyritysten ulkopuolella, eivät enää pörssiyrityksissä työskentelevät varsinaiset sisäpiiriläiset. Lisäksi on mahdollista, että rikollinen osakekauppa on kehittyneiden menetelmien ja entistä pienemmän kiinnijäämisriskin vuoksi luultua laajempaa.³⁶

Monenlainen rikollisuus vaikuttaa yritysten toimintaan *kilpailun vääristymisen* kautta. Pimeän työvoiman käytön ja viennin ja tuonnin väärinkäytösten ohella yritystoimintaan vaikuttavat haitallisesti mm. julkisen rahoituksen käyttöön liittyvät väärinkäytökset, kuten avustusrikokset, sekä verorikok-

³² Jokinen, Häyrynen ja Alvesalo 2002, 80.

³³ Confronting Corruption: The business case for an effective anti-corruption programme. PriceWaterHouseCoopers, 2008.

³⁴ Confronting Corruption: The business case for an effective anti-corruption programme. PriceWaterHouseCoopers, 2008.

³⁵ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

³⁶ Ratan Parkkonen: Sisäpiiririkollisuus mutkistunut. Taloussanomien 28.4.2007.

set, kirjanpitorikokset ja rekisterimerkintärikokset. Samoin kilpailua vääristävät erilaisten yhteiskunnallisen kontrollijärjestelmän ja rakenteiden puutteiden hyväksikäyttämiset (mm. saattohoito ja yritysrpäiden hyväksikäyttö).

5.1.4 Pimeä työvoima

Pimeää työvoimaa ja sen osuutta laillisesta työvoimasta on vaikea määritellä ja arvioida. Eri selvitysten mukaan pimeää työvoimaa kuitenkin käytetään varsin yleisesti. Sekä koti- että ulkomaisen pimeän työn määrän on vuonna 2005 arvioitu³⁷ olevan talonrakennuksessa noin 20 000 henkilötyövuotta. Koko pimeän työnteon määrä voidaan poliisin tekemien tarkastusten, esitutkinnassa olleiden ja olevien juttujen sekä vihjetiedon ja yhteistyötahoilta saatujen tietojen perusteella arvioida noin kaksinkertaiseksi. Pimeän työnteon yhteydessä voi esiintyä myös ihmiskaupparikoksia sekä kiskonnantapaista työsyöjintää ja muita ihmiskaupan kaltaisia rikoksia.

Ulkomaisten työntekijöiden joukossa Suomeen tulee pimeää työvoimaa erityisesti Baltian maista, eniten Virosta. Muiden uusien EU-maiden, erityisesti Liettuan ja Puolan, osuus Suomessa tavatusta pimeästä ulkomaisesta työvoimasta on kasvussa. Laittoman siirtolaisuuden määrä on niin ikään kasvusuunnassa Suomessa. On havaittu merkkejä sitä, että pimeää työvoimaa tulee entistä enemmän myös EU:n ulkopuolisista maista, toistaiseksi vielä eniten lähialueilta, mutta myös Kaukoidästä.

Pimeän työvoiman käyttäminen aiheuttaa paitsi valtiolle verotulojen menetyksiä myös lukuisia haittoja yrityksille ja markkinoille. Epäasianmukaiset työn tuotantorakenteet, yritysten velvoitteiden laiminlyönnit sekä normien noudattamisesta tinkiminen vaikeuttavat alalla toimivien muiden yritysten mahdollisuuksia toimia rehellisesti. Pimeän työvoiman käyttö vaikuttaa maksettaviin palkkoihin ja houkuttelee myös rehellisiä yrittäjiä toimimaan harmaalla alueella. Mikäli harmaaseen talouteen liittyvää rikollisuutta ei tehokkaasti ehkäistä, myös pimeän työvoiman käytöstä voi kehittyä vakiintunut käytäntö.

Lisäksi pimeän työvoiman käyttö aiheuttaa menetyksiä myös vakuutusyhtiöille, kun lakisääteiset vakuutukset laiminlyödään järjestelmällisesti. Näissä tapauksissa työntekijöiden lakisääteinen tapaturmavakuutus ja työeläkevakuutus jätetään ottamatta, tai niiden maksujen perusteina olevat tiedot ovat perättömiä. Väärinkäytöksillä on vaikutusta eläkevarojen riittävyyteen, lisäksi yhteiskunta joutuu rahoittamaan enemmän sosiaaliturvaa. Samoin kilpailu vääristyy erityisesti työvoimavaltaisilla aloilla. Vuoden 2005 alusta rikoslain 29 lukuun on lisätty työeläkevakuutuspetos-rikosnimike, jota ei välttämättä tunneta eikä tunnisteta riittävästi harmaan talouden jutuissa. Eläkevakuutusyhtiöiden ilmoitusaktiivisuuden voidaan arvioida olevan verraten alhainen.

Pimeää työvoimaa välittävien ja käyttävien yritysten henkilöstön ja ulkopuolisen työvoiman puutteellinen ammattitaito, yritysten laiminlyönnit, kuten työturvallisuudesta sekä standardien ja normien noudattamisesta tinkiminen, ja kytkökset muuhun rikolliseen toimintaan aiheuttavat yritystoiminnalle laaja-alaisia turvallisuusriskejä. Riskit koskevat yhtä hyvin henkilö-, toimitila-, tieto- kuin toiminnankin turvallisuutta.

Vuonna 2008 tehtyyn selvitykseen vastanneista 1286 yrityksestä 80 prosenttia ei ollut kohdannut toimialallaan harmaata työvoimaa. Toimialakohtaiset vastaukset erosivat selvästi toisistaan. Yleisintä harmaan työvoiman käyttö on vastausten perusteella rakennusalaalla, jolla toimivista yrityksistä yli 40 prosenttia ilmoitti havainneensa harmaata työvoimaa toimialallaan. Osuus oli kuitenkin laskenut selvästi vuonna 2005 toteutetusta tutkimuksesta, jolloin harmaata työvoimaa ilmoitti havainneensa 58 prosenttia yrityksistä. Myönteinen kehitys saattaa johtua rakennusalan tehostuneesta toi-

³⁷ Tutkija Pekka Lithin selvitys, verohallinto.

minnasta harmaan työvoiman käytön vähentämiseksi sekä vuoden 2007 alusta voimaan tulleen tilaajavastuulain (laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä) asettamista velvoitteista.³⁸

Pimeän työvoiman hankinta ja käyttö liittyvät vahvasti järjestäytyneeseen ja ammattimaiseen rikollisuuteen. Esimerkiksi rakennusalan aliurakoinnit ja siivousala ovat rikollisryhmien kiinnostuksen kohteina. Perinteisen järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan kytkeytyy harmaata taloutta ja talousrikoksia, joiden toteuttamisesta vastaavat erikoistuneet järjestäytyneet rikollismuodostelmat.

5.1.5 Vahingollinen häirintä ja ääriliikkeiden rikollisuus

Kauppaa ja tiettyjä tuotannonaloja koskettaa *ääri- ja yhdenasianliikkeiden toiminta*, jonka tavoitteena on vaikuttaa kuluttajien käyttäytymiseen ja häiritä liiketoimintaa. Tällaisissa tapauksissa liiketilat, tuotteet sekä yritysten henkilöstö ja heidän omaisuutensa voivat joutua mielenilmausten ja vahingontekojen kohteiksi.

Nykyisin ääriliikkeiden toiminnalle ominaista on suunnitelmallisuus, kansainvälinen verkostoitus, tehokas organisoituminen ja asiantuntemuksen hyödyntämiseen perustuva tietoisuus lainsäädännön tarjoamista mahdollisuuksista ja yksilön oikeuksista oman asian edistämiseksi. Jotkut eläinten oikeuksien puolesta kampanjoivat järjestöt ja ryhmät ovat laajentaneet toimintaansa turkisalan lisäksi eläinkokeita käyttäviin yrityksiin, kuten lääke- ja kemianteollisuuteen. EU:n uuden kemikaalilainsäädännön myötä kemianteollisuuden koe-eläintutkimusten on arvioitu moninkertaistuvan, minkä voi olettaa lisäävän laittoman toiminnan uhkaa. Ympäristö- ja ilmastokysymykset sekä ydinvoimaan ja ydinpolttoaineen jatkokäsittelyyn ja varastointiin liittyvät ongelmat säilyvät edelleen aktivismin keskeisinä teemoina. Varteenotettavimpia uhkia mainituilla toimialoilla toimivien yritysten ja tutkimuslaitosten osalta on merkittävien taloudellisten vahinkojen aiheuttaminen pitkäaikaisella tai tehokkaasti kohdennetulla kansalaistottelemattomuuskampanjalla.

Tahallista *perättömän tiedon* levittämistä yrityksestä häirintämielessä oli vuonna 2008 tehdyn selvityksen mukaan edellisen kolmen vuoden aikana kohdannut noin neljännes yrityksistä. Ongelma kohdistuu erityisesti pieniin yrityksiin, useimmin rakennusalalla ja kaupan ja palvelun aloilla.³⁹

5.1.6 Terroriteot

Suomessa ja ulkomailla toimiviin suomalaisiin yrityksiin kohdistuvaa terroritekojen uhkaa voidaan suojelupoliisin mukaan pitää tällä hetkellä vähäisenä. Suomalaisyrityksiä toimii kuitenkin sellaisissa maissa ja alueilla, joissa terrori-iskujen todennäköisyys on huomattavan suuri. Vaikka Suomi tai suomalaiset yritykset tai henkilöt eivät ole tällaisilla alueilla tehtyjen iskujen kohteita, tämä ei sulje pois sitä mahdollisuutta, että suomalaiset yritykset tai henkilöt kärsisivät vahinkoja joitakin muita maita vastaan suunnatuissa iskuissa.

Myös ulkomaisia yrityksiä vastaan tehtävien terroritekojen mahdollisuutta Suomessa voidaan pitää pienenä. Suomessa toimiviin ulkomaisiin tai monikansallisiin yrityksiin kohdistuva uhka seurailee nykyisin käynnissä olevien konfliktien sekä maailmantilanteen kehittymistä. Esimerkiksi äärisunnalain al-Qaida-verkosto on nimennyt kohteikseen sellaisia valtioita, joiden se on katsonut osallistuvan Yhdysvaltojen johtamaan hyökkäykseen islamilaisia maita vastaan erityisesti Irakissa ja Afganistanissa.

³⁸ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

³⁹ Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. 2008. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari.

5.2 Yritystoiminnan ja -rakenteiden hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa

Rikostorjunnan kansainvälisillä yhteistyöfoorumeilla, kuten Europolissa, on korostettu *vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden ennaltaehkäisy*n merkitystä sekä kiinnitetty huomiota laillisen sektorin toimintakäytäntöjen rikollisuudelle tarjoamien toimintamahdollisuuksien vähentämiseen. Järjestäytyneen rikollisuuden vahva kansainvälisyys ja kyky hyödyntää laillisen talouden päivittäisiä toimintoja tekevät sen etenemisestä varteenotettavan uhkan myös Suomessa. Jotta ammattimaisen ja järjestäytyneen rikollisuuden eteneminen voidaan torjua, sen edellyttämät suunnitelmalliset toimet on kytkevä myös osaksi yrityksen turvallisuusjohtamista.

Rikolliset voivat käyttää laillisia toimintoja hyväkseen missä tahansa rikoksenteon ja siitä saadun voiton hyödyntämisen vaiheessa. Hyödynnettävä toimija voi olla yhtä hyvin tietämätön asiasta kuin toimia myötävaikuttajana, ja myös itse rikollinen voi olla laillisen toimijan roolissa. Kansainvälisten rikostiedustelutietojen mukaan merkittävät kansainvälisesti toimivat rikollisorganisaatiot pyrkivät kasvattamaan vaikutusvaltaansa laillisten rakenteiden puitteissa.

Järjestäytynyt rikollisuus hyödyntää laillista liiketoimintaa rikollisen toimintansa tukemisessa ja toteuttamisessa esimerkiksi rahan kätkenä ja pesussa. Useilla toimialoilla on havaittu *järjestäytyneen rikollisuuden tunkeutuminen lailliseen liiketoimintaan*. Rikolliset ovat mukana esimerkiksi rakennus-, telakka-, siivous- ja ravintola-alan yrityksissä tai alihankkijoissa. Useilla rikollisryhmillä on tiiviit yhteistyösuhteet esimerkiksi Viron järjestäytyneeseen rikollisuuteen, jonka edustajat pysyvät toimittamaan mm. pimeää virolaista ammattityövoimaa rikollisryhmien yritystoiminnan tarpeisiin. Ryhmien kiinnostus rakennusalan aliurakointia kohtaan antaa aiheita ennakoita, että rikollisryhmien jäsenten muodollisesti lailliseen yritystoimintaan kytkeytyy myös rakennusalalle tyypillisiä talousrikollisuuden muotoja, kuten kuittikauppaa, veropetoksia sekä lyhyen elinkaaren yhtiöiden ja pimeän työvoiman välittämistä ja hyväksikäyttöä. Järjestäytyneen rikollisuuden vaikutuspiirissä olevat yritykset toimivat myös kuittikauppiaina sekä rahanpesun väylinä.

Merkittävimmät rikollisryhmät hyödyntävät laillisen liike-elämän tavoin jatkuvasti entistä laajemmin ja tehokkaammin myös *tietoverkkojen* tarjoamia mahdollisuuksia. Jo nyt järjestäytyneet rikollisryhmät ovat mukana esimerkiksi internetkaupankäynnissä.

Järjestäytyneet rikollisryhmät osaavat käyttää tehokkaasti hyväkseen yritystoimintaan ja verotukseen liittyvän viranomaisvalvonnan ja lainsäädännön heikkouksia ja aukkoja. Järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenten on havaittu kaapanneen useita lepääviä yrityksiä vaihtamalla yrityksiin vastuhenkilöt ja ottamalla hallituksen jäseniksi bulvaanhenkilöitä; on aiheellista epäillä, että tämänkaltaisten yritysten toiminnassa tehdään tilauspetoksia ja harjoitetaan verovalvonnan ulkopuolella olevaa rakennustoimintaa.

Vuoden 2008 aikana on tullut esille useita *rahoitusyhtiöihin* kohdistuneita talousrikoksia, joissa tekijöillä on ollut huume- ja ryöstörikollisuustausta. Tekijät ovat hankkineet omistukseensa yhtiöitä, joiden kesken on tehty mm. työkonekauppaa. Rahoitusyhtiöille on annettu vääriä tietoja yhtiöiden todellisista omistajista. Lisäksi kaupan kohteina olleiden työkoneiden olemassaolosta tai paikasta on annettu perättömiä tietoja.

Pimeän työvoiman käyttäminen kuuluu mainitulla tavalla yrityksiin kohdistuvan ja niissä toteutettavan rikollisuuden kasvaviin ilmiöihin. Pimeän työvoiman järjestäminen – erityisesti ulkomaisen pimeän työvoiman vuokraaminen – kuuluu olennaisena osana myös suomalaisten järjestäytyneiden rikollisryhmien toimintaan ja luo tilaisuuksia rikollista toimintaa tukevien tietojen ja mahdollisuuksien

sien hankkimiseen henkilöstöä hyödyntämällä. Vastaavasti myös harmaan talouden alueella toimivilla sopimuskumppaneilla on havaittu yhteyksiä järjestäytyneeseen rikolliseen toimintaan, jossa yritystoiminnassa tarjoutuvia mahdollisuuksia hyödynnetään aktiivisesti.

Logistiikkatoimintoja hyödyntävässä ja niihin kohdistuvassa suurimittaisessa *salakuljetus- ja omaisuusrikollisuudessa* tekijöinä ovat usein kansainvälisesti toimivat järjestäytyneet rikollisryhmät. Rikostiedustelutietojen mukaan rikollisia moottoripyöräjengejä on mukana esimerkiksi logistiikka-toimintoja ja rakennusalaan koskevassa petos-, murto- ja varkausrikollisuudessa. Liigojen organisoimien varkauksien takana on ollut myös logistiikkayritysten henkilökuntaa.

Kuljetusketjua ja sen kattavuutta voidaan hyödyntää anastetun tavaran kuljetuksessa ja jakelussa sekä kotimaassa että kansainvälisesti. Logistiikkayrityksellä ei ole oikeutta tarkastaa, mitä kuljetettavana oleva tavara on, vaan sen on luotettava lähettäjän antamiin tietoihin. Sähköisen kaupankäynnin kasvu ja sen seurauksena lisääntyvä kaupankäynnin määrä ja nopeus lisäävät logistiikkaratkaisuihin liittyviä haasteita. Laittomat toimijat pyrkivät hyödyntämään muun muassa pikarahtipalveluita.

Suomessa pienten yritysten suuri määrä lisää logistiikkasektorin haavoittuvuutta. Suomi on maantieteellisen asemansa vuoksi keskeinen alue erityisesti Venäjän ja EU:n välisessä tavaraliikenteessä. Venäjän vienti- ja tuontitoiminta on Suomessa yhä enemmän määrin pienten venäläistaustaisten huolintayhtiöiden hallussa. Järjestäytyneiden rikollisten omistamien tai vaikutusvallan piiriin kuuluvien rahtiyritysten arvioidaan hoitavan huomattavan osan EU:n ja Venäjän välisestä rahtiliikenteestä. Tullimenettelyissä ilmenevien väärinkäytösten yhteydessä havaitaan usein yhteyksiä huolintasektorilla vaikuttavaan järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Huolintatoiminnan kilpailutilanne voi vääristyä ja yritysmoraali kärsiä, mikäli huolintayritykset edistävät omalla toiminnallaan esimerkiksi viennin kaksoislaskutusta.

Kansainvälisen kaupan vienti-, tuonti- ja kauttakulkumenettelyihin liittyvä talousrikollisuus vääristää kilpailua. Epäselvyydet voivat liittyä rikolliseen toimintaan, joka suuntautuu joko yhteisön ulkopuolista valtiota, kuten Venäjää, tai EU:n sisämarkkinoita kohtaan. Käytännössä kyse on rakenteellisista, vakiintuneeseen kauppatapaan liittyvistä ilmiöistä, joihin kuuluu myös laajamittainen verokeitaisiin perustettujen välittäjäyhtiöiden hyödyntäminen veroluonteisten maksujen välttämiseksi. Toimintaan sisältyy myös korruptioriskejä.

Logistiikkaa hyödyntävä rikollisuus liittyy kiinteästi myös kilpailua vääristäviin viennin ja tuonnin väärinkäytöksiin. Vaikka perinteinen suurimittainen ammattimainen alkoholin salakuljetus on käytännössä lähes loppunut, monet aikaisemmin tällä sektorilla toimineet rikollisryhmät ovat jatkaneet toimintaansa savukesalakuksessa. Savukkeiden takavarikat ovatkin jatkaneet voimakasta kasvuaan. Erityisesti savukkeiden tuonti edullisemmän hintatason valtioista edelleen myytäväksi on muuttunut organisoiduksi toiminnaksi, jolla on yhteydet Venäjän ja Viron järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Ennustettavissa on, että alkoholin salakuljetus jatkuu vähäisenä ja savukkeiden salakuljetus suurimittaisena.

Salakuljetusta tapahtuu usein lailliseen yritystoimintaan liittyvien kuljetusten yhteydessä. Liikenteen kasvu ja logististen ratkaisujen monimutkaistuminen tukevat myös salakuljetusta. Maahan laittomasti tuodun tavaran varastoinnissa erilaiset logistiikkakeskukset voivat tietämättään joutua laittoiman toiminnan hyödyntäviksi. Erityisesti uudet kuljetusreitit Euroopan yhteisön sisäliikenteessä ja yhteisön ulkopuolisiin kolmansiiin maihin luovat uusia mahdollisuuksia laittomalle toiminnalle.

Tuotevääreännösten levittäminen lailliseen kauppaan on nykypäivänä keskeinen immateriaalirikosten toteuttamistapa. Immateriaalirikosten toteuttamiseen tähtäävä laitton liiketoiminta ja talousrikol-

lisuus ovat voimistuvia uhkia, koska Suomen lähialueilla sijaitsee merkittäviä tuoteväärennösten lähtö- ja markkina-alueita. Myös internetissä tuoteväärennöksiä voi kaupata anonyymisti, mikä tekee ongelmasta haastavan. Tuoteväärennyksestä koituvat uhkat liittyvät erityisesti väärennettyjen tuotteiden, kuten lääkeväärennösten ja väärennettyjen koneiden ja laitteiden, henkeen ja terveyteen kohdistuvana vaarallisuuteen mutta myös laillisen tuotannon kärsimiin tappioihin.

Tuoteväärennösten levittäminen ja valmistaminen kytkeytyvät entistä vahvemmin rajat ylittävään järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Todennäköistä on lisäksi, että Suomen merkitys vahvistuu Kiinasta ja muualta Kaukoidästä Venäjälle suuntautuvassa tuoteväärennysten salakuljetuksessa ja välivaraustoinnissa. Erityisesti Kiinan voimakkaasti kasvava tuoteväärennysrikollisuus on kasvava uhka myös suomalaisille laatutuotteille.

5.3 Toimenpiteet tuotantoa ja toimintaa vaarantavan rikollisuuden ehkäisemiseksi ja torjumiseksi

Henkilöstön ja sopimuskumppaneiden asema on erityisen keskeinen ehkäistäessä tuotantoon ja toimintaan kohdistuvia rikoksia sekä yritysten rikollista hyväksikäyttöä. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää henkilöstön rekrytoinnin turvallisuustekijöihin, hyvään henkilöstöpolitiikkaan ja johtamiseen, alihankinnan ja muun ulkopuolisen työvoiman turvallisuuteen ja pimeän työvoiman käytön ehkäisemiseen.

Yrityksen johdon ja muun *henkilökunnan turvallisuustietoisuuden* ylläpito tulee huomioida riittävän tehokkaasti; samoin turvallisuuskoulutukseen ja tiedottamiseen panostaminen on tärkeää. Yrityksille tulisi myös laatia selkeät ohjeet rikosturvallisuudesta huolehtimista sekä niitä tilanteita varten, joissa yritys epäilee joutuneensa väärinkäytöksen tai rikoksen kohteeksi.

Tätä nykyä tietoturvaluus on kiinteä osa yritysturvaluutta. Tietoturvaluutta voidaan edistää sisällyttämällä tietoturvaluuden hyvien käytäntöjen edellyttämät toimenpiteet toiminta- ja työohjeina yrityksen toiminnan ohjaus-, johtamis- ja laatu järjestelmään.

Vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumisessa on olennaista arvioida ja hallita riskejä, jotka liittyvät lainsäädännön rikosten tekemistä helpottaviin ulottuvuuksiin (crime proofing). Myös järjestäytyneen rikollisuuden leviämistä ennalta ehkäisevien toimintamallien ohjeistamista tulisi harkita. Esimerkiksi arvokuljetusryöstöjen ennalta estämiseksi yhteistyötä eri osapuolten sekä viranomaisten välillä on tehostettu. Maksukorttirikollisuuden vähentämiseksi on puolestaan lisätty asiakkaiden tietoisuutta riskeistä sekä parannettu asiakkaiden valmiuksia uhriutumisen välttämiseksi. Erityisesti maksukorttirikollisuuden torjumisessa tarvitaan myös jatkuvaa päivittäistä yhteistyötä finanssialan toimijoiden, kaupan ja eri maiden poliisiviranomaisten välillä. Lisäksi teknisten valmiuksien kehittäminen on tärkeää. Erityisesti harmaan talouden ja pimeän työvoiman ehkäisemisessä valvonnan tehostamiseen on panostettava.

Lainsäädännön merkitystä rikollisen toiminnan kannalta tulisi tarkastella useista eri näkökulmista: rikollista toimintaa mahdollistavien ominaisuuksien, rikosten selvittämisen ja rikosvastuun toteutumisen sekä seuraamusten täytäntöönpanon osalta. Sääntely vaikuttaa usein viranomaisten väliseen yhteistyöhön, jota ei lainsäädännöllä tarpeettomasti tule hankaloittaa. Esimerkiksi harmaan talouden torjunnan näkökulmasta sekä säännöstöä että viranomaistoimintaa voidaan pitää hajanaisena.

Viranomaisten toimintamahdollisuuksien edelleen kehittäminen on välttämätöntä yrityksiin kohdistuvan ja niitä hyödyntävän rikollisuuden ehkäisemiseksi. Valtioneuvoston periaatepäätökseen perustuvan talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämistä koskevan torjuntaohjelman 2006–2009 yhtenä tavoitteena on talousrikoksiin liittyvien viranomaisten toimintaedellytysten ja seura-

musjärjestelmän kehittäminen. Liiketoimintaan kohdistuvan ja sitä hyödyntävän rikollisuuden koveneminen ja kansainvälistyminen edellyttää, että lainsäädäntöä kehitetään harmaan talouden ja talousrikollisuuden jatkuvasti uudistuvien rikosentekotapojen torjumiseksi sekä rikosprosessin ja seuraamusjärjestelmän vaikuttavuuden varmistamiseksi. Yhteistyössä on myös pyrittävä ennakoimaan ja ottamaan huomioon yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden uudet tekotavat ja ilmiöt. Olenainen osa yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden torjuntaa on eri toimijoiden välisen tiedottamisen sujuvuus sekä siitä huolehtiminen, että viranomaisten tiedonsaantioikeudet ovat riittävät.

Kansainvälisen yhteistyön mahdollisuuksia on samoin kehitettävä. Lainsäädännön tasolla on huolehdittava riittävästä toiminta- ja tiedonvaihtokeinoista sekä valvonnasta myös rajat ylittävissä tilanteissa. Sekä viranomaisten että mahdollisuuksien mukaan myös yrityssektorin on pyrittävä hyödyntämään ulkomaisia ja kansainvälisiä kokemuksia rikosentorjunnasta ja tiedonkeruusta.

Logistiikka-alan muuttuva toimintaympäristö asettaa haasteita alaan kohdistuvalle valvonnalle. Alalla on syytä panostaa rikosentorjunnan toimintamallien hahmottamiseen sekä alan yksityisten toimijoiden että viranomaisten keskuudessa.

Yrityksillä on syytä olla käytössään riittävät toimenpideohjelmat *korruptioriskin* varalta. Korruption vastaisesta ohjelmasta on myös aiheellista tiedottaa. Työntekijöiden tulee tietää ohjelman olemassaolosta ja ymmärtää, että rikkomuksista seuraa rangaistus. Ennakoiva varautuminen ja riskien etukäteen arviointi voivat auttaa toteutuvien riskien hallinnassa.⁴⁰

Vakuutusyhtiöiden oma tutkintatoiminta on tärkeä *vakuutusrikosentorjunnan* väline, jolla lisätään kiinnijäämisriskiä, vähennetään rikollisen toiminnan houkuttelevuutta, saadaan tietoa rikosentekomahdollisuuksien vähentämiseksi sekä hankitaan perusteet väärinkäytösten ilmoittamiseksi poliisille. Myös muilla aloilla alakohtaiset turvallisuustoiminnot ovat keskeisessä asemassa alansa rikosenturvallisuuden perustaksi tarvittavan tiedon hankinnassa ja hyödyntämisessä.

Elinkeinoelämän rakennemuutokseen liittyvä alihankintajärjestelyjen voimakas lisääntyminen ja niihin kytkeytyvän talousrikollisuuden ja harmaan talouden kasvu on Suomessa näyttäytynyt erityisesti rakennusalalla. Laajamittaiseen alihankinnan lisääntymiseen liittyvät lieveilmiöt tulisi huomioida talousrikollisuuden torjuntamenetelmien suunnittelussa ja kohdentamisessa.

Suomessa on pitkään keskusteltu käännetystä arvonlisäverojärjestelmästä, jonka avulla vastuu arvonlisäveron suorittamisesta siirtyisi urakointiketjun yläpäähän. Järjestelmää on vastustettu mm. sen vuoksi, että byrokratian lisäys haittaisi myös rehellisiä yrityksiä ja lisääisi rakentamisen kustannuksia. Nykyisen järjestelmän voi kuitenkin arvioida jättävän petosrikollisuudelle huomattavan paljon suotuisia mahdollisuuksia; arvonlisäverojen palautusmekanismi saattaa houkutella sekä laiminlyömään verojen maksamista että nostamaan perusteettomia palautuksia.

---

⁴⁰ Confronting Corruption: The business case for an effective anti-corruption programme. PriceWaterHouseCoopers, 2008.

6 Lähdetahot ja lähteet

Tilannekuvatyöhön osallistuneet yhteisöt ja niiden tuottamat lähteet

Akava ry

Elinkeinoelämän keskusliitto EK

Finanssialan Keskusliitto

Finnsecurity ry

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos

Keskuskauppakamari

- **Yritysten rikosturvallisuus 2008. Riskit ja niiden hallinta.** Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari, huhtikuu 2008.

Keskusrikospoliisi

- **Keskusrikospoliisin uhka-arviot** Europolia, PTR-viranomaisia ja kotimaisia lainvalvontaviranomaisia varten aineistoineen

Oikeusministeriö/Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

- **Rikollisuustilanne 2007.** Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. OPTL:n tutkimuksia 238. www.optula.om.fi/44467.htm

Rahoitustarkastus

Sisäasiainministeriö/Pelastusosasto

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK

Suojelupoliisi

Suomen Kaupan Liitto

Suomen Yrittäjät

Suomen Vartioliikkeitten Liitto ry

Tullihallitus

Viranomaisyhteistyön kehittämisprojekti Virke

- **Talousrikollisuuden tilannekuvaraportit**

Muut lähteet

van de Bunt H.G., van der Schoot C.R.A.: Prevention of Organised Crime. A situational approach. WODC Onderzoek en beleid 215, 2003.

Confronting Corruption: The business case for an effective anti-corruption programme. PriceWaterHouseCoopers, 2008.

Garland David: The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society, University of Chicago Press 2002.

Hankilanoja Arto: Talousrikostorjunnan responsiivisuus. Elinkeinoelämän turvallisuusodotukset talousrikollisuuden torjunnassa. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto 2001.

Jokinen Anne, Häyrynen Janne, Alvesalo Anne: Yritykset talousrikollisuuden uhreina. Poliisiammattikorkeakoulu, tiedotteita 19/2002.

Kivistö Mika: Maantiekuljetuksiin kohdistuva kuljetusrikollisuus. Tutkielma koulutuskeskus Dipolin turvallisuusjohdon koulutusohjelmassa, 2003.

OCTA 2008. EU Organised Crime Threat Assessment. Europol 2008.

[http://www.europol.europa.eu/publications/European_Organised_Crime_Threat_Assessment_\(OCTA\)/OCTA2008.pdf](http://www.europol.europa.eu/publications/European_Organised_Crime_Threat_Assessment_(OCTA)/OCTA2008.pdf)

Pk-yritysten tietoturvakysely 2006. Kauppa- ja teollisuusministeriö.

[http://julkaisurekisteri.ktm.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/E546D8A775141F0AC225727B003E0AE9/\\$file/Pk-yritystientietoturvakysely.pdf](http://julkaisurekisteri.ktm.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/E546D8A775141F0AC225727B003E0AE9/$file/Pk-yritystientietoturvakysely.pdf)

Puhakainen Petri: A design theory for information security awareness. Oulun yliopisto, Oulu 2006.

Viestintävirasto, www.ficora.fi: Tietoturvakatsaukset 1/2008 ja 2/2008.

Liitetilastoja

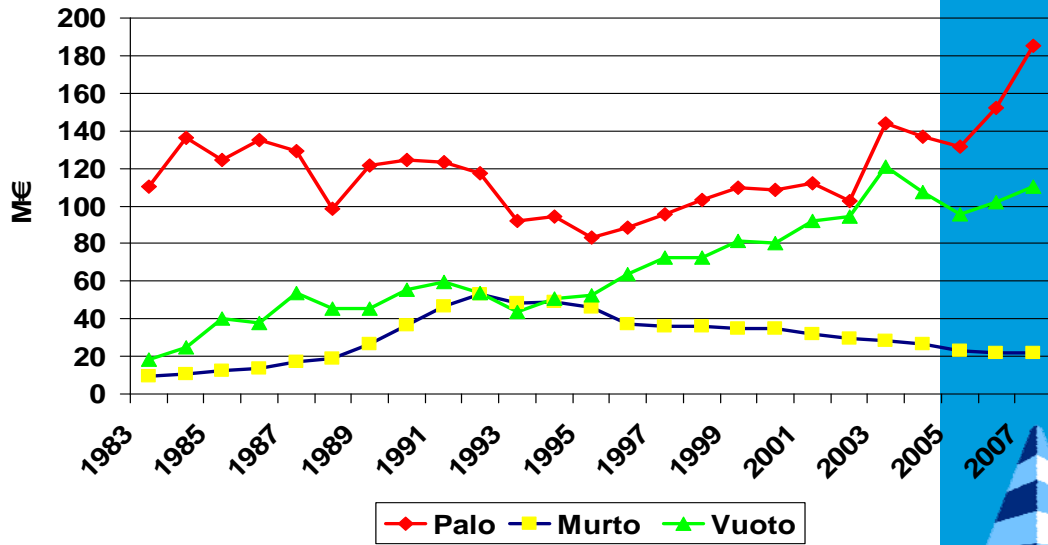
CERT-FI yhteydenotot nimikkeittäin

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 (1-6)
Haittaohjelma	34	115	216	212	536	1678	1187
Haavoittuvuusilmoitus	8	13	33	134	87	64	271
Tietomurto	46	30	31	49	45	119	102
Social Engineering	0	1	2	25	109	197	83
Palvelunestohyökkäys	15	34	21	12	18	64	41
Roskapostitus	12	36	46	31	58	18	(ei tilastoi- tu)
Muu tietoturvaongel- ma	3	98	141	129	67	48	21
Yhteensä	118	327	490	592	920	2188	1705

Lähde: CERT-FI, Viestintävirastossa toimiva kansallinen tietoturvaviranomainen,
<http://www.cert.fi/katsaukset/tilastot.html>.

Palo-, murto- ja vuotovahingot 1983-2007

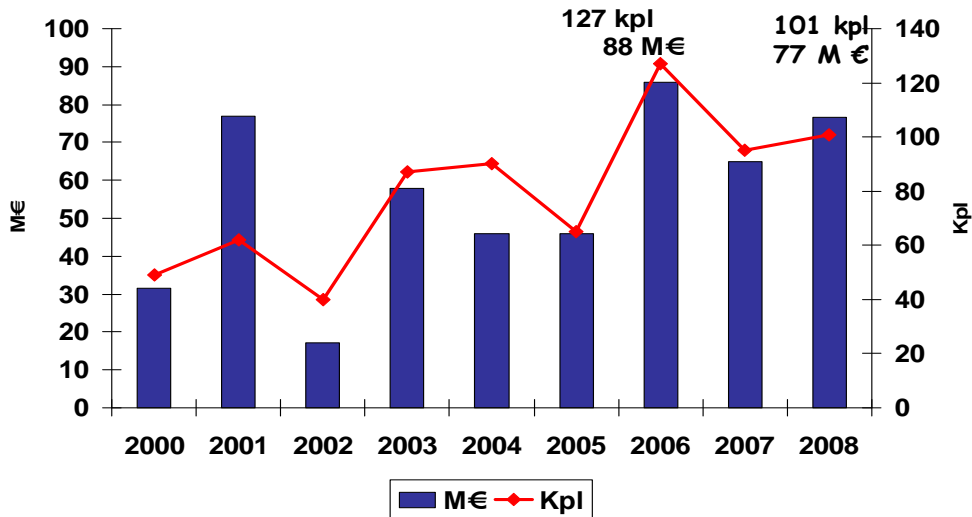
Korvausmäärät muutettu 2006 rahan arvoa vastaaviksi

FK|Finanssialan Keskusliitto FC|Finansbranschens Centralförbund

SUURPALOVAHINKOKORVAUKSET

(>200.000€) -vahinkokehitys I-VII (2000-2008)

FK|Finanssialan Keskusliitto FC|Finansbranschens Centralförbund

Kaikki poliisin tietoon tulleet varkaus- ja näpistysrikokset 1997–2008

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 tammi- syyskuu
Törkeä varkaus	3 091	3 228	3 041	3 935	2 550	2 439	2 128	2 061	2 044	1 842	1 931	1 414
Varkaus ja näpistys yhteensä	156 179	162 441	167 333	171 933	160 785	162 500	161 206	150 077	140 708	134 119	133 599	103 378
Varkausrikosten yritykset	17 625	17 518	17 688	17 565	15 004	14 407	14 187	12 082	10 576	9 568	9 642	6 841
Varkausrikokset yhteensä	176 895	183 187	188 062	193 433	178 339	179 346	177 521	164 220	153 328	145 529	145 172	111 633

Myymälöihin kohdistuneet varkaus- ja näpistysrikokset (törkeä varkaus, varkaus, näpistys ja niiden yritykset) 1997–2008

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 tammi- syyskuu
Törkeä varkaus	42	16	321	1 240	68	122	5	8	11	6	11	10
Varkaus ja näpistys yhteensä	33 473	37 507	38 149	40 488	40 688	42 361	44 170	42 125	43 079	43 268	44 086	35 537
Varkausrikosten yritykset	1 031	1 123	1 127	1 262	1 174	1 155	1 291	1 219	1 192	1 201	1 216	994
Varkausrikokset yhteensä	34 546	38 646	39 597	42 990	41 930	43 638	45 466	43 352	44 282	44 475	45 313	36 541
<i>% kaikista varkaus- rikoksista</i>	20	21	21	22	24	24	26	26	29	31	31	33

Lähde: Poliisin tietovarasto Polstat, lokakuu 2008.

Liikkeeseen murtautumalla tehdyt varkausrikokset (törkeä varkaus, varkaus ja näpistys sekä niiden yritykset) 1997–2008

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 tammi- syyskuu
Törkeät varkaudet liikkeeseen murtautumalla	607	732	467	416	305	289	322	194	186	182	166	149
Varkaudet ja näpistykset liikkeeseen murtautumalla	8 390	8 609	7 754	7 073	5 739	4 862	4 365	3 637	3 094	2 989	3 141	2 350
Törkeän varkauden, varkauden ja näpistyksen yritykset liikkeeseen murtautumalla	2 962	2 920	2 685	2 331	1 928	1 736	1 594	1 244	1 005	986	1 030	765
Törkeät varkaudet, varkaudet ja näpistykset liikkeeseen murtautumalla sekä niiden yritykset yhteensä	11 959	12 261	10 906	9 820	7 972	6 887	6 281	5 075	4 285	4 157	4 337	3 264
<i>Kaikki törkeät varkaudet, varkaudet ja näpistykset sekä niiden yritykset yhteensä</i>	<i>176 895</i>	<i>183 187</i>	<i>188 062</i>	<i>193 433</i>	<i>178 339</i>	<i>179 346</i>	<i>177 521</i>	<i>164 220</i>	<i>153 328</i>	<i>145 529</i>	<i>145 172</i>	<i>111 633</i>
<i>Liikkeeseen murtautumalla kaikista %</i>	<i>6,8</i>	<i>6,7</i>	<i>5,8</i>	<i>5,1</i>	<i>4,5</i>	<i>3,8</i>	<i>3,5</i>	<i>3,1</i>	<i>2,8</i>	<i>2,9</i>	<i>3,0</i>	<i>2,9</i>

Lähde: Poliisin tietovarasto Polstat, lokakuu 2008.